

KARELIA-AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaalialan koulutusohjelma

Eveliina Karhu
Essi Tervo

HUOLEN HERÄÄMINEN JA SIIHEN PUUTTUMINEN
VARHAISKASVATUKSESSA – Opas ehkäisevästä lastensuojelusta
varhaiskasvatuksen henkilöstölle

Opinnäytetyö
Toukokuu 2020

 Karelia AMMATTIKORKEAKOULU	OPINNÄYTETYÖ Toukokuu 2020 Sosiaalialan koulutusohjelma Ylempi ammattikorkeakoulututkinto Tikkarianne 9 80200 JOENSUU +358 13 260 600						
Tekijät Eveliina Karhu, Essi Tervo							
Nimike Huolen herääminen ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa – Opas ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvatuksen henkilöstölle Toimeksiantaja Joensuun kaupunki							
Tiivistelmä Opinnäytetyön tarkoituksena oli kehittää varhaiskasvatuksen henkilöstön tietämystä ehkäisevästä lastensuojelusta ja madaltaa varhaiskasvatuksessa työskentelevien kynnystä ottaa yhteyttä lastensuojeluun. Tavoitteenamme oli tehdä työväline eli opas varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön huolta herättäviin tilanteisiin. Tämä toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä. Toimeksiantajana toimi eräs Joensuun kaupungin päiväkot. Opinnäytetyön tekemisessä osallistettiin toimeksiantajana toimivan päiväkodin työntekijöitä ryhmähaastattelun avulla. Haastattelusta nousseiden tarpeiden pohjalta syntyi opinnäytetyön konkreettinen tuotos eli opas. Opas käsittelee huolen heräämistä, siihen puuttumista sekä siitä seuraavia toimenpiteitä ja se sisältää myös Siun soten lastensuojelun yhteystiedot. Jatkokehittämisideana olisi toteuttaa opinnäytetyö myös lastensuojelun kanssa. Opinnäytetyössä haastateltiin vain päiväkodin työntekijöitä. Jatkokehittämisideana olisi myös tehdä oppaasta laajempi. Opas voisi sisältää konkreettisia esimerkkitalanteita, joiden avulla olisi helpompi miettiä lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Ryhmähaastatteluja pidettiin vain yksi varhaiskasvatuksen työntekijöille.							
Kieli Suomi	<table> <tr> <td>Sivuja</td> <td>63</td> </tr> <tr> <td>Liitteet</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td colspan="2">Liitesivumäärä 4</td></tr> </table>	Sivuja	63	Liitteet	3	Liitesivumäärä 4	
Sivuja	63						
Liitteet	3						
Liitesivumäärä 4							
Asiasanat varhaiskasvatus, ehkäisevä lastensuojelu, lastensuojeluilmoitus, varhainen puuttuminen							

 Karelia UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES	THESIS May 2020 Degree Programme in Social Services Master's Thesis Tikkarinne 9 FI 80200 JOENSUU FINLAND Tel. +358 13 260 600						
Authors Eveliina Karhu, Essi Tervo							
Title The arising of concern and involvement in early childhood education - A guide to preventative child protection for employees in early childhood education Commissioned by A kindergarten in Joensuu							
Abstract <p>The aim of the thesis was to develop a tool for kindergarten employees that would be effective in situations which raise concern. The purpose was to further educate the kindergarten personnel about preventative child protection and lower the barrier for people working in early childhood education to contact child protection services.</p> <p>This functional thesis was produced as a research development work. The commissioner of the thesis was one of Joensuu City's daycares, and the employees of the daycare participated in a group interview for the study. The concrete product, a guide, was designed on the basis of the requirements that became apparent in the interview results. The guide addresses the arising of concern, taking action, and introduces the procedures that follow. The guide also contains the contact information of child protection services in North Karelia social and health services.</p> <p>In the thesis, only the employees of one daycare were interviewed, and only one interview was held. More interviews could have been organized. For further study, a thesis could be done in cooperation with child protection services, and the scope of the thesis could be broader. The guide could also include concrete examples of situations with which evaluation about making a child protection report would be easier.</p>							
Language Finnish	<table border="0"> <tr> <td>Pages</td> <td>63</td> </tr> <tr> <td>Appendices</td> <td>3</td> </tr> <tr> <td>Pages of Appendices</td> <td>4</td> </tr> </table>	Pages	63	Appendices	3	Pages of Appendices	4
Pages	63						
Appendices	3						
Pages of Appendices	4						
Keywords early childhood education, child welfare notification, model of early intervention							

Sisältö

1	Johdanto	5
2	Lapsen oikeuksien sopimus	6
3	Varhaiskasvatus	7
3.1	Varhainen puuttuminen varhaiskasvatuksessa	8
3.2	Huolen puheeksi ottaminen	10
4	Lastensuojelu	13
4.1	Ehkäisevä lastensuojelu	14
4.2	Lastensuojeluilmoitus	16
4.3	Lastensuojelutarpeen selvitys	18
4.4	Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen	19
5	Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun monialainen yhteistyö	20
6	Aikaisempia opinnäytetöitä sekä tutkimus aiheesta	22
7	Opinnäytetyön lähtökohdat ja toimeksiantaja	24
8	Toiminnallinen opinnäytetyö	25
8.1	Tutkimuksellinen kehittämistyö	25
8.2	Opinnäytetyön prosessi konstruktivisena mallina	27
9	Metodiset valinnat	31
9.1	Reflektio ja tutkimuspäiväkirja	31
9.2	Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä	32
9.3	Osallistaminen	34
9.4	Arviointi	35
10	Ryhmähaastattelusta saatu tieto	37
10.1	Ryhmähaastattelun teemoittelu	38
11	Oppaan laatiminen	40
11.1	Oppaan tekoprosessi	40
11.2	Oppaan sisältö	41
11.3	Oppaan rakenne	43
11.4	Oppaan arviointi	45
12	Pohdinta	47
12.1	Opinnäytetyölle asetettujen tavoitteiden toteutuminen	47
12.2	Opinnäytetyön merkitys	48
12.3	Luotettavuus ja eettisyys	51
12.4	Oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu	54
12.5	Jatkokehittämisideat	55
	Lähteet	57

Liite 1. Haastattelurunko

Liite 2. Arviointilomake

Liite 3. Opas

1 Johdanto

Lapsi viettää suuren osan ajastaan päivähoidossa. Varhaiskasvatuksen henkilöstö seuraa vierestä lapsen kasvua ja kehitystä päivittäin vuosien ajan. He kykenevät tekemään havaintoja lapsesta ja huomaamaan mahdolliset muutokset. Lapsen epätavallinen käytös antaa varhaiskasvattajille signaalin puuttua tilanteeseen jo varhain. On kuitenkin myös niitä tilanteita, joissa päivähoito ei pärjää yksin ja tarvitaan monialaista yhteistyötä. Tässä kohtaa kuvaan astuu lastensuojelu. (Opetushallitus 2019.) Lapsen oikeuksien turvaaminen vaatii viranomaisten ja muiden lapsen kanssa työskentelevien henkilöiden sujuvaa ja saumatonta yhteistyötä (Saastamoinen 2016, 57).

Valitsimme opinnäytetyömme aiheen kentältä tulleiden tarpeiden ja toiveiden pohjalta. Tämä toiminnallinen opinnäytetyö toteutettiin tutkimuksellisenä kehittämistyönä. Toimeksiantajana opinnäytetyössämme oli eräs Joensuun kaupungin päiväkotit. Opinnäytetyön tarkoitus oli kehittää varhaiskasvatuksen henkilöstön tietämystä ehkäisevästä lastensuojelusta ja madaltaa varhaiskasvatuksessa työskentelevien kynnystä ottaa yhteyttä lastensuojeluun. Tavoitteenamme oli tehdä opas varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön. Korostamme opinnäytetyössämme monialaisen yhteistyön merkitystä lapsen edun mukaisen toiminnan toteuttamisessa. Opinnäytetyömme konkreettisena tuotoksena syntyi opas päiväkodin henkilöstön käyttöön. Opas käsittelee huolen heräämistä, siihen puuttumista sekä siitä seuraavia toimenpiteitä. Oppaassa avaamme myös varhaiskasvattajille tuntematonta lastensuojeluprosessia. Oppaan on tarkoitus olla helposti lähestyttävä ja tiivis tietopaketti. Osallistimme toimeksiantajana toimivan päiväkodin työntekijöitä oppaan laatimiseen kartoittamalla heidän tietämystään ja kokemuksiaan lastensuojelusta ryhmähaastattelun avulla.

Opinnäytetyössä on kolme tärkeintä käsitettä ja ne ovat, varhaiskasvatus, lastensuojelu sekä näiden välinen monialainen yhteistyö. Näiden lisäksi avaamme käsitteitä varhainen puuttuminen, huolen puheeksi otto, ehkäisevä

lastensuojelu, lastensuojeluilmoitus ja lastensuojeluprosessi. Teoreettisen viitekehyksen jälkeen tarkennamme opinnäytetyön tarkoitusta ja tehtävää sekä esittelemme toimeksiantajamme. Tämän jälkeen kerromme metodisista valinnoista ja esittelemme ryhmähaastattelusta esille nousseet tarpeet ja teemat. Kerromme myös opinnäytetyön tuotoksena syntyneen oppaan teosta. Lopuksi pohdimme opinnäytetyön merkitystä, luotettavuutta ja eettisyyttä, omaa oppimista ja ammatillista kasvua sekä esittelemme mahdollisia jatkokehittämisideoita.

2 Lapsen oikeuksien sopimus

Kaikki ihmisoikeussopimukset koskevat niin lapsia kuin aikuisiakin. Lapset ovat kuitenkin erityisryhmä siinä, että he ovat saaneet tämän lisäksi myös oman ihmisoikeussopimuksensa eli lapsen oikeuksien sopimuksen. (Saastamoinen 2016, 17.) Tämä sopimus perustuu Yhdistyneiden kansakuntien (YK) ihmisoikeussopimukseen vuodelta 1966 ja se tuli voimaan Suomessa 1991. Sopimus perustuu lapsien oikeuteen tulla suojelluksi sekä lapsen oikeuteen saada hoivaa. (Mahkonen 2013, 30–32.) Sopimus korostaa, että jokainen lapsi on oikeutettu samoihin oikeuksiin ja vapauksiin ilman minkäänlaista rotuun, ihonväriin, sukupuoleen, kieleen, uskontoon, poliittisiin tai muihin mielipiteisiin, kansalliseen tai sosiaaliseen alkuperään, varallisuuteen, syntymään tai muuhun seikkaan perustuvaa erotusta. Sopimusvaltiot uskovat, että lasten hyvinvoinnin ja kasvun luonnollinen ympäristö, on sellainen missä lapsella on oikeus saada tarvittavaa suojelua ja apua niin, että hän pystyy täydellisesti hoitamaan velvollisuutensa yhteiskunnassa. Sopimusvaltiot myös tunnustavat, että lapsen tulisi persoonallisuutensa kehityksen vuoksi kasvaa perheessä, jossa lapsi on onnellisuuden, rakkauden ja ymmärtämyksen ympäröimänä. (Unicef 1991.)

Monet yhteiskunnalliset päätökset vaikuttavat epäsuorasti lasten elämään. YK:n tarkoittama lasten suojelu ei toteudu vain lastensuojelun toimenpiteillä, vaan siihen tarvitaan monitasoisia toimia ja laaja hyvinvointipolitiikka. (Taskinen 2010, 19.) Varhaiskasvatuksen tarkoituksena on suojella lapsuutta ja turvata oikeudenmukaisuus. Varhaiskasvatuksen pelisääntöjä ja toimintatapoja

perustellaan yleensä YK:n lasten oikeuksien sopimuksella. (Mahkonen 2013, 30–32.)

3 Varhaiskasvatus

Varhaiskasvatus on lapsen suunnitelmallisen ja tavoitteellisen kasvatuksen, opetuksen ja hoidon muodostama kokonaisuus, jossa painottuu erityisesti pedagogiikka (Varhaiskasvatuslaki 540/2018). Suunniteltaessa, järjestettäessä ja siitä päättäessä on huomioitava ensisijaisesti, että lapsen etu toteutuu kaikessa toiminnassa (Varhaiskasvatuslaki 540/2018).

Mahkonen (2013, 38) mukaan varhaiskasvatuksen tavoitteena on tukea koteja kasvatustehtävässään ja olla yhteistyökumppaneita lapsen tasapainoisessa personalisuuden kehityksessä. Lapsen ikä, yksilölliset tarpeet ja yleinen kulttuuriperinne tulee huomioida, kun edistetään lapsen sosiaalista, fyysistä ja tunne-elämän kehitystä sekä kun tuetaan lapsen eettistä, älyllistä ja esteettistä kasvua.

Varhaiskasvatusta järjestetään päiväkodissa, perhepäivähoidossa, päivähoitotoimintana ja leikkitoimintana. Varhaiskasvatukseen on oikeus alle kouluikäisillä lapsilla. Kunnan tulee järjestää ja valvoa päivähoitoa niin paljon, kuin sille on tarvetta kunnassa. (Mahkonen 2013, 39.) Varhaiskasvatuksessa hoito- ja kasvatustehtävissä toimivista vähintään kolmanneksen tulee olla kelpoisia varhaiskasvatuksen opettajan tehtävään. Muiden työntekijöiden tulee täyttää sosiaalihuollon ammatillisen henkilön kelpoisuusvaatimukset. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.) Varhaiskasvatuslaki korostaa pedagogiikan merkitystä ja samalla varhaiskasvatuksen opettajan pedagogista vastuuta. Kokonaisvastuu lapsiryhmän toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä on varhaiskasvatuksen opettajalla. Varhaiskasvatuksen opettajat, lastenhoitajat ja muu varhaiskasvatuksen henkilöstö suunnittelevat ja toteuttavat toimintaa yhdessä. (Opetushallitus 2018, 17.)

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet edistää varhaiskasvatuksen yhdenvertaista toteuttamista koko Suomessa. Perusteet myös auttavat toteuttamaan laissa määrätyt tavoitteet ja ohjaa laadun kehittämistä varhaiskasvatuksessa. (Varhaiskasvatuslaki 540/2018.)

Varhaiskasvatussuunnitelmat koostuvat kolmesta tasosta, jotka ovat valtakunnallisen varhaiskasvatussuunnitelman perusteet, paikalliset varhaiskasvatuksen perusteet ja lasten henkilökohtaiset varhaiskasvatussuunnitelmat (Opetushallitus 2019).

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden arvoperusta koostuu lapsen edusta, lapsen oikeudesta suojeluun ja hyvinvointiin, lapsen oman mielipiteen huomioon ottamisesta sekä tasa-arvosta ja yhdenvertaisuudesta (Opetushallitus 2018, 20). Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet pohjautuu ajatukseen, että lapsi on aktiivinen toimija. Hän oppii, kasvaa ja kehittyy vuorovaikutuksessa ihmisten kanssa. Oppiminen nähdään kokonaisvaltaisena ja jatkuvana prosessina, jossa yhdistyvät ajattelu, tiedot, taidot, kieli, aistit, tunteet ja toiminta. Oppimisen lähtökohtana on lapsen saamat aiemmat kokemukset, heidän mielenkiinnon kohteensa ja jo opitut taidot. Varhaiskasvatusikäisille lapsille leikki on erittäin merkittävä toiminta oppimisen kannalta. (Opetushallitus 2018, 21–22.)

Varhaiskasvatuksessa asiakkaana ei ole vain lapsi, vaan koko perhe. Työtä tehdään yhteistyössä lapsen huoltajien kanssa ja yhteistyön merkitys on tärkeä. Yhteistyöllä pyritään siihen, että huoltajat ja varhaiskasvatuksen henkilöstö sitoutuu yhdessä edistämään lapsen turvallista kehitystä ja kasvua sekä oppimista. Edellytys toimivalle yhteistyöllä on molemminpuolinen luottamus, kunnioitus ja tasa-arvoinen vuorovaikutus. Silloin, kun ilmapiiri on luottamuksellinen, haastavienkin asioiden esiin tuominen, kuten huolen puheeksi otto, on helpompaa. (Opetushallitus 2018, 34.)

3.1 Varhainen puuttuminen varhaiskasvatuksessa

Varhaisella puuttumisella tarkoitetaan, että ongelmat havaitaan ajoissa ja niihin pyritään löytämään ratkaisu aikaisessa vaiheessa. Varhainen tuki estää

ongelmien kärjistymisen pahemmaksi, se vähentää lapsen ja perheen kokemaa kärsimystä ja on yhteiskunnalle taloudellisempaa. Varhaista puuttumista tulee toteuttaa kaikissa niissä paikoissa, joissa lapset tavallisesti oleskelevat, erityisesti varhaiskasvatuksessa ja koulussa. (Taskinen 2010, 46.) Varhainen puuttuminen on ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa. Varhainen puuttuminen on prosessi, jonka päätyttyä henkilökunnalla tulisi olla tietoa ja taitoa tuen antamisesta lapsen hyvinvointia vahingoittavissa tilanteissa. Prosessin loputtua tavoitteena on, että lapsi kokisi voimaantuneensa. Varhainen puuttuminen sopii myös perheeseen ja kasvuympäristöön liittyviin ongelmiin. (Huhtanen 2007, 28–35.)

Varhaisen puuttumisen vaiheita on kolme: huolen tunnistaminen, sen puheeksi ottaminen lapsen sekä hänen huoltajiensa kanssa ja korjaavat toimenpiteet (Taskinen 2010, 46). Varhaisen puuttumisen prosessi alkaa yleensä huolesta lasta kohtaan. Henkilökunta havainnoi esimerkiksi lapsen erilaisen käyttäytymisen eli toiminnan muutoksen. Seuraavassa vaiheessa lapselle pyritään löytämään muutoksen syy ja työkaluja ja toimintapiteitä, joilla henkilökunta auttaa ja tukee lasta. Näin lapsesta tulee palvelun vastaanottaja. Lapsi tarvitsee tässä vaiheessa rohkaistumista ja osallistumista, jotta hän voisi voimaantua. Prosessi loppuu, kun lapsesta itsestä tulee toimija, joka on siirtynyt pois autettavan roolista. Kuitenkin voimaantuminen ei ole pysyvä tila, vaan lapsen voimavarat voivat hävitä. (Huhtanen 2007, 28–31.)

Varhaisen puuttumisen prosessilla on kolme tasoa yhteiskunnassamme, joiden tavoitteena on ennalta ehkäistä ongelmien syntyä, esimerkiksi syrjäytyminen. Ensimmäinen taso on primaaripreventio, jossa pyritään vähentämään ongelmien syntymistä normiväestössä. Tällaista toimintaa on esimerkiksi lainsäädännöt ja subjektiivinen päivähoito-oikeus. Toinen vaihe on sekundaarinen preventio, joka pyrkii vähentämään jo olemassa olevien ongelmien vaikutusta tulevaan. Erilaiset kampanjat ovat sekundaarista preventiota. Kolmas vaihe on tertiäärinen preventio, jossa häiriöiden luomaa toimintakyvyttömyyttä on tarkoitusta vähentää, esimerkiksi erityisopetuksen ja terapian avulla. (Huhtanen 2007, 31–33.)

Sosiaali- ja terveysministeriö koordinoi vuonna 2001 hankkeen, joka kantaa nimeä Varpu. Varpu tarkoittaa Varhaisen puuttumisen hanketta, jonka tavoite on edistää lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointia ja ehkäistä syrjäytymistä. Tavoitetta kohti on menty antamalla koulutusta ja jakamalla tietoa varhaisesta puuttumisesta ja menetelmistä lasten ja nuorten kanssa työskenteleville tahoille. (VARPU 2005, 2.) Varpu-hankkeessa korostetaan sitä, että varhaisessa puuttumisessa keskeistä on luottaa omaan kokemaan subjektiiviseen huoleen lapsesta tai nuoresta. Subjektiivinen huoli perustuu ainutlaatuihin kontaktitietoon, jota lapsen tai nuoren kanssa työskennelleellä henkilöllä on. Keskeistä ja tärkeää on luottaa omiin huolta herättäviin tunteisiin. (VARPU 2005, 7.)

3.2 Huolen puheeksi ottaminen

Huolen puheeksi ottaminen sopii menetelmänä niihin tilanteisiin, kun herää huoli lapsesta ja asia halutaan ottaa käsittelyyn lapsen huoltajien kanssa. Menetelmä mahdollistaa kunnioittavan ja tukea tarjoavan tavan ottaa asia puheeksi. (Arnkil & Eriksson 2012, 12.) Huolen puheeksi ottaminen on olennainen osa varhaisessa puuttumisessa. Se tulee toteuttaa kunnioittavassa hengessä keskustellen. Keskustelun tarkoitus on saada aikaan työntekijän ja huoltajan välille yhteisymmärrys lasta koskevan huolen käsittelemiseksi. (Taskinen 2010, 47.) Puheeksi ottamisen tukena on mahdollista käyttää huolen puheeksi oton ennakointilomaketta ennen varsinaista huolen puheeksi ottamisen keskustelua. Lomakkeessa on kysymyksiä, joiden avulla voi valmistautua varsinaiseen puheeksi ottamisen keskusteluun sekä arvioida sitä jälkeen päin. (Arnkil & Eriksson 2012, 12.)

Huolta voidaan tarkastella huolen vyöhykkeiden avulla. Vaikka huoli on subjektiivinen kokemus ja tämän takia joku toinen huolestuu herkemmin kuin joku toinen, on vyöhykkeistä silti apua. (Hujala, Puonti & Saarnio, 2004, 220.) Se on tarkoitettu kuitenkin vain oman työskentelyn sekä yhteistyötartpeiden jäsentelyyn. Sitä ei saa käyttää asiakkaiden luokitteluun. Huoli jaetaan neljään vyöhykkeeseen, joita ovat ei huolta, pieni huoli, tuntuva huoli sekä suuri huoli. (Arnkil & Eriksson 2012, 25.)

Ei huolta -vyöhykkeessä huolta lapsen hyvinvoinnista, kasvusta ja kehityksestä ei ole. Lapsen kanssa työskentelevä aikuinen kokee, että hän pärjää lapsen kanssa omalla tiedollaan ja taidollaan ja hän kykenee tukemaan lapsen kokonaisvaltaista kasvua ja kehitystä. (Arnkil & Eriksson 2012, 26.) Tällä vyöhykkeellä asiat sujuvat niin hyvin, että työntekijän ei tarvitse oikeastaan orientoitua juurikaan verkostoihin. Ei huolta -vyöhykkeellä työntekijällä on sellainen olo, että kaikki menee niin kuin pitääkin. (Hujala ym. 2004, 221.)

Pienen huolen vyöhykkeellä työntekijällä käy mielessä toistuvasti pieni huoli tai vähintäänkin ihmettely. Hän luottaa kuitenkin vakaasti siihen, että kykenee itse auttamaan ja yhteistyön tarve on vähäinen. Kun siirrytään pienestä huolesta tuntuvan huolen vyöhykkeeseen, on työntekijän tunne huolesta kasvava. Hän kaipaa tilanteeseen sekä tukea, että kontrollia. Työntekijä voi kuitenkin pelätä ylireagoivansa ja hän voi olla epävarma onko hänen havaintonsa riittäviä. (Arnkil & Eriksson 2012, 26.) Tällä vyöhykkeellä työntekijä siis kokee omien voimavarojen ehtyvän ja samalla huolen kasvavan. Hänen omat yrityksensä eivät tunnu riittävältä lapsen tukemiseksi. (Hujala ym. 2004, 223.)

Suuren huolen vyöhykkeellä työntekijän omat keinot ja voimavarat ovat jo lopussa. Hän ennakoi, että lapselle käy huonosti, jos tilanteeseen ei puututa ja saada muutosta aikaan. Yhteistyötahot ja yhteistyökumppanit otetaan mukaan toimintaan. Jos suuri huoli herää jo työskentelyn alussa, käyttöön otetaan kriisityöryhmä. (Arnkil & Eriksson 2012, 26.) Suuren huolen aikaan tarvitaan nopeaa, selkeää ja määrätietoista toimintaa turvallisuuden luomiseksi, kriisin laukaisemiseksi ja jatkuvuuden turvaamiseksi. Suuren huolen vyöhykkeellä kaikki on selkeämpää kuin tuntuvan huolen vyöhykkeellä. Työntekijä ei ole epävarma siitä, onko kyseessä vakava asia vai ei. (Hujala ym. 2004, 224–225.)

Huhtasen (2007, 151–152) mukaan, kun huoli herää lapsen käyttäytymisestä tai perheen tilanteesta, yleensä ensimmäiset toimenpiteet ovat kannustaminen ja sanktiot. Kun lapsen erilainen käyttäytyminen ja ongelmat jatkuvat, on hyvä ottaa asia puheeksi ja keskustella. On hyvä arvioida ja keskustella koko työyhteisön

kanssa, milloin on aika pitää palaveri vanhempien kanssa ja mitkä asiat kannattaa keskustella lapsen kanssa ensin kahden.

Huolen taustalla on työntekijän kuva ja tietämys lapsen tilanteesta ja perheen oletetuista voimavaroista. Huoli herää työntekijälle lapsen tilanteesta tekemien havaintojen pohjalta. Näitä havaintoja hän tarkastelee ja vertaa aikaisemmin oppimaansa, kokemuksiinsa ja tietoihinsa. Tämä herättää kokonaiskuvan tilanteesta, joka ilmenee eriasteisena huolen vyöhykkeenä. Tunteiden voimakkuus määrittää huolen asteen. Työntekijän koulutus, työ ja elämäkokemus ovat tärkeässä osassa, koska niiden avulla työntekijä havainnoi ja tekee päätelmiä, onko lapsen tilanteessa jotain huolettavaa. (Arnkil & Eriksson 2012, 21.)

Lapsen kanssa keskustellessa on hyvä ottaa huomioon, että tila on rauhallinen ja turvallinen. Varhaiskasvatuksenopettaja ohjaa keskustelua ja esittää kysymyksiä lapsen tilanteen kartoittamiseksi. Keskustelun tavoitteena on myös saada lapsi itse näkemään tilanteensa ja arvioimaan käytöstään. Positiivinen kannustaminen ja turvallisuuden tunne luovat sallivan ilmapiirin, jossa lapsella on hyvä puhua tilanteestaan. (Huhtanen 2007, 152–156.)

Vanhempien kanssa tehtävä yhteistyö on tasapuolista ja varhaiskasvattajien tulee tukea vanhempia kasvatustyössään. Vanhemmat ja työntekijät kommunikoivat joka päivä, esimerkiksi kun lapsi tuodaan tai haetaan päiväkotiin. Työntekijät kertovat lapsen päivästä. Varhaiskasvatussuunnitelma keskustelut järjestetään vanhemmille. Näissä tilanteissa voi myös puhua vanhemmille askarruttavista asioista. On tärkeää huomioida vanhempien toimiminen lasten kanssa ja heidän puheilmapiirinsä. Keskustelu on hyvä aloittaa työntekijän havainnoista lapsesta. Kun huoli otetaan puheeksi, vanhemmille saattaa olla vaikea myöntää perheen tai lapsen ongelmia ja he saattavat kyseenalaistaa työntekijää ja heittäytyä puolustuskannalle. Vanhempien ja työntekijöiden välillä vallitsee sosiaalinen etäisyys, joka johtuu heidän rooleistaan. Jotta keskustelu olisi vanhempien ja työntekijän välillä tasapuolista, heidän kummankin pitää olla rooleissaan samassa asemassa. Usein vanhemmat ottavat työntekijän puheet vastaan kuitenkin myönteisesti. (Huhtanen 2007, 156–164.)

4 Lastensuojelu

Lastensuojelu perustuu Yhdistyneiden kansakuntien lapsen oikeuksien sopimukseen (Taskinen 2010, 19). Lastensuojelulla on samanlaisia tavoitteita kuin varhaiskasvatuksella. Yhteisenä päämääränä näillä kahdella on lapsen kokonaisvaltaisen hyvinvoinnin edistäminen. (Heinonen, Iivonen, Korhonen, Lahtinen, Muuronen, Semi & Siimes 2016, 180–181.) Lastensuojelua ohjaa lastensuojelulaki. Lain tarkoitus on mahdollistaa lapselle turvallinen ympäristö elää ja kasvaa. Lastensuojelu turvaa lapselle myös mahdollisuuden tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen ja tarjoaa oikeuden erityiseen suojeluun. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelussa korostetaan ehkäisevän lastensuojelun sekä varhaisen tuen merkitystä (Sosiaali- ja terveysministeriö 2019).

Kaikista tärkein periaate lastensuojelussa on lapsen etu. Tämä tarkoittaa sitä, että lapsen tarpeet on otettava ensisijaisesti huomioon. Kaikki lapset ovat yhdenvertaisia ja heitä on kohdeltava yksilöinä tasa-arvoisesti. Lapsen toiveet ja mielipiteet tulee selvittää niin hyvin kuin se on lapsen ikätasoon nähden mahdollista. Lastensuojelun periaatteisiin kuuluu myös tuen antaminen lapsen huoltajille. Työssä pyritään ehkäisemään lapsen ja koko perheen ongelmia ja puuttumaan niihin tarpeeksi ajoissa, jotta ongelmat eivät kärjistyisi. Lastensuojelussa käytetään erilaisia tukitoimia, joita sovitellaan ja sovelletaan yksilön tarpeisiin. Laissa korostetaan lastensuojelun avohuollon ensisijaisuutta. Tämä ei kuitenkaan poissulje sitä, että sijaishuolto on järjestettävä välittömästi silloin, kun se on lapsen edun kannalta välttämätöntä. (Hämeen-Anttila 2017, 228–229.)

Syyt lapsen suojelutarpeelle voi olla erilaisia, mutta aina taustalla on lapsen turvattomuus (Hämeen-Anttila 2017, 225). Syitä lastensuojelun tai sosiaalihuollon avun tarpeeseen voi olla esimerkiksi vanhempien runsas päihteiden käyttö, perheväkivalta, lapsen psyykkiset ongelmat, perheen elämäntilanteessa tapahtuva suuri muutos, vanhempien uupumus, psyykkiset

ongelmat, sairaudet tai masennus. Avuntarve voi syntyä myös, jos lapsi joutuu kantamaan ikäänsä nähden liian suuren vastuun arjesta sekä, jos lapsi tai nuori tekee asioita, jotka ovat hänelle vaarallisia esimerkiksi käyttää päihteitä tai tekee rikoksia. (Lastensuojelun keskusliitto 2019.)

4.1 Ehkäisevä lastensuojelu

Sosiaalitoimen lisäksi myös erityisesti terveydenhuollolla ja opetustoimella on velvoite järjestää ennaltaehkäisyä kasvatuksen tueksi. Lastensuojelun tavoitteena on, että lapsi saisi tukea jo varhaisessa vaiheessa ja tuen antaminen tapahtuisi ensisijaisesti normaalipalveluissa, kuten päiväkotit tai neuvola. (Taskinen 2010, 39.) Lasten ja perheiden kanssa työskentelevien tehtävänä on tukea kasvatustehtävässä olevia vanhempia ja tarjota riittävän aikaisin apua huolen herätessä. Työntekijöiden tulisi ohjata perhe lastensuojelun piiriin, jolloin ehkäisevä lastensuojelu voi vielä riittää. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Lastensuojelun ehkäisevän työn tavoite yleisesti on hyvien edellytysten antaminen lapsuuteen. Tavoitteen taustalla on ajatus lapsen oikeudesta lapsuuteen ja mahdollisuudesta turvalliseen kehitykseen ja kasvuun sekä hyvinvointiin. Tätä pyritään tukemaan yleisin sekä kohdennetuin toimin. (Hujala ym. 2004, 162.)

Kunta järjestää varsinaisen lastensuojelun lisäksi ehkäisevää lastensuojelua. Sen tarkoituksena on parantaa lasten ja nuorten hyvinvointia. Ehkäisevää lastensuojelua tarjotaan perheille silloin, kun lapsella tai perheellä ei ole lastensuojelun asiakkuutta. Ehkäisevän lastensuojelun tarkoitus on edesauttaa lapsen turvallista kehitystä, kasvamista ja hyvinvointia. Tämän lisäksi työllä pyritään tukemaan myös koko perhettä ja etenkin vanhemmuutta. (Lastensuojelun keskusliitto 2020.) Ehkäisevää työtä toteutetaan monilla tasoilla ja työn edellytys on yhteistyö muiden toimijoiden kanssa. Tämä on määritelty lastensuojelulaissa. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Ehkäisevää lastensuojelua järjestetään kunnan peruspalveluissa, päivähoidossa, opetuksessa, nuorisotyössä, neuvolassa ja muussa sosiaali- ja terveydenhuollossa (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019).

Hujala ym. (2004, 159) mukaan ehkäisevästä työstä voidaan puhua myös käsitteellä preventio. Preventio jaetaan perinteisesti primääri-, sekundääri- ja tertiääripreventioon. Primääripreventiolla pyritään vähentämään kaikenlaisten häiriöiden ja sairauksien puhkeamista eli esimerkiksi mielenterveysongelmien syntymistä. Primääripreventiossa perinteisesti ehkäistään sairauden syntyminen ja edistetään terveyttä. Sekundääripreventiossa pyritään vähentämään ja lyhentämään jo esiintyvien ongelmien kestoja. Sekundääripreventioon kuuluu usein varhainen tunnistaminen, puuttuminen ja tuki. Tertiääripreventiovaiheessa tavoite on vähentää ja lievittää ongelmien aiheuttamaa toimintakyvyttömyyttä kuntoutuksen avulla.

Ehkäisevässä lastensuojelussa työn tavoitteena on lisätä ja tukea lapsiperheiden hyvinvointia. Hyvinvointia voidaan katsoa sekä tarpeiden että resurssien näkökulmasta. Tarvenäkökulma voi tuoda ongelmaksi sen, että tarpeista ja niiden taustasta on erilaisia näkemyksiä. Kun tarkastellaan lasten hyvinvointia, nostetaan yleensä esiin kehitykseen, kasvuun, kiintymykseen ja läheisiin ihmissuhteisiin liittyvät tarpeet. Resurssien näkökulmasta ongelmaksi voi taas nousta se, että resurssit eivät automaattisesti muutu koetuksi hyvinvoinniksi. Resurssit ovat keinoja, jotka välillisesti tuottavat hyvinvointia. Ongelma on siis resurssien ja hyvinvoinnin välisessä suhteessa. Lasten hyvinvointia tuetaan välillisesti tukemalla perheitä, esimerkiksi taloudellisesti tai muilla resursseilla kuten asumisen järjestämisellä. (Hujala ym. 2004, 162–164.)

On monia syitä, miksi ehkäisevää lastensuojelua tarvitaan koko ajan enemmän ja enemmän ja miksi on tärkeää, että työtä voidaan toteuttaa monipuolisesti. Lapsiperheet voivat taloudellisesti huonommin ja taloudellinen tilanne voi olla epävakaa, lisäksi asumiskustannukset ovat korkeat. Vanhempien työt voivat luoda epävarmuutta ja olla äärimmäisen kuormittavia, mikä lisää vanhempien väsymystä ja kuormittaa heitä henkisesti. Lasten arkea kuormittaa pitkät hoitopäivät ja ylisuuret ja vaihtuvat lapsiryhmät varhaiskasvatuksessa. (Hujala ym. 2004, 163.)

Lastensuojelun ehkäisevä työ keskittyy erityisesti sellaisiin ilmiöihin, jotka liittyvät syrjäytymiseen sekä huono-osaisuuteen ja näiden ehkäisyyn. Huono-osaisuutta

voidaan tarkastella esimerkiksi terveyden, sosiaalisen elämän ja talouden ulottuvuuksilla. Syrjäytyminen taas nähdään esimerkiksi syrjäytymisenä osallisuudesta, vallankäytöstä, koulutuksesta, työelämästä ja asuntomarkkinoilta. Tästä huolimatta ehkäisevä työ kohdentuu myös subjektiivisten hyvinvoinnin puutteiden ehkäisemiseen ja hyvän elämän edellytysten turvaamiseen. Lastensuojelussa ehkäistään huono-osaisuutta. Tämän ehkäisevän työn vaikutukset näkyvät konkreettisesti elämänolosuhteiden kohenemisena sekä osallisuudessa ja täyden kansalaisuuden toteutumisena. (Hujala ym. 2004, 165–166.)

4.2 Lastensuojeluilmoitus

Lastensuojelun tai sosiaalihuollon asiakkuus alkaa usein siten, että vanhemmat tai lapsi itse ottavat yhteyttä lastensuojeluun ja pyytää apua. Asiakkuus voi alkaa myös esimerkiksi päiväkodin ammattilaisen ottaessa yhdessä perheen kanssa yhteyttä sosiaalipalveluiden työntekijään ja näin voidaan arvioida lapsen ja perheen tuen tarve. Asiakkuus voi alkaa myös siten, että joku tekee lastensuojeluilmoituksen. Ilmoituksen voi tehdä kuka tahansa, joka on huolissaan lapsen hyvinvoinnista ja sen voi jättää nimettömänä. (Lastensuojelun keskusliitto 2019.) Lastensuojeluilmoitus on keskeisessä roolissa turvallisen lapsuuden mahdollistamisessa ja sen tekeminen on yksi viranomaisten yhteistyön muoto (Saastamoinen 2016, 124).

Suomen lainsäädännössä on määritelty ilmoitusvelvollisuus alle 18-vuotiaasta lapsesta/nuoresta, joka on hoidon tai huolenpidon tarpeessa, kehitystä vaarantavissa olosuhteissa tai hänen oma käyttäytymisensä edellyttää lastensuojelutarpeen arviointia. Ilmoitusvelvollisia ovat kaikki lasten ja nuorten kanssa työskentelevät ammattihenkilöt. Ilmoitusvelvollisuus koskee työssä saatuja tietoja. Myös muu henkilö, kuten perheen omainen tai naapuri, voi tehdä lastensuojeluilmoituksen salassapitovelvollisuuden estämättä. (Taskinen 2010, 49–51.) Jos on syytä epäillä, lapsen joutuneen pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi, on tästä ilmoitettava viipymättä suoraan poliisille, eikä tilanteesta saa kertoa huoltajalle (Lastensuojelun keskusliitto 2020).

Uusitus lastensuojelulaissa määrittää kolme erilaista lastensuojeluilmoitusta; ennakollinen lastensuojeluilmoitus, pyyntö lastensuojelutarpeen arvioinnista ja perusmuotoinen lastensuojeluilmoitus. Ennakollinen ilmoitus tarkoittaa ennen lapsen syntymää tehtyä ilmoitusta. Tähän edellytyksenä on perusteltu syy epäillä, että syntyvä lapsi tarvitsee lastensuojelun palveluja heti synnyttyään. Syynä on usein äidin päihde- tai huumeongelma tai vakava mielenterveyden häiriö. (Mahkonen 2010, 217–218.) Pyyntö lastensuojelutarpeen arvioimiseksi voidaan toteuttaa yhdessä lapsen tai hänen huoltajiensa kanssa tehtynä pyyntönä, jos pyyntö tehdään viipymättä ja ilmoitusvelvollinen henkilö ilmoittaa syyt pyynnön tekemiseen. (Mahkonen 2010, 221.) Perusmuotoinen lastensuojeluilmoitus on perinteisin ilmoitusmuoto, jonka voi tehdä kuka vaan ja ilmoitusvelvollisille se on lain määräämä toimenpide (Mahkonen 2010, 224).

Lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, jos lapsi on jätetty heitteille, hän on vaaraksi itselleen tai muille, lapsen tarpeet on laiminlyöty, hän käyttää päihteitä tai hänellä on vakava mielenterveydenhäiriö, tai hänen hyvinvointinsa on muutoin huono. (THL 2018.) Ilmoitusvelvollisuuden merkitys korostuu niissä tilanteissa, joissa lapsi tai huoltajat eivät suostu yhteistyöhön lapsen riskitekijöiden poistamiseksi. Ensisijaisesti riskitekijät pyritään poistamaan lapsen ja perheen kanssa yhdessä peruspalveluilla, mutta aina se ei onnistu. Lastensuojeluilmoituksella saadaan mahdollisuus lapsen hyvinvoinnin turvaamiseen silloin, kun peruspalvelut eivät ole riittäviä. (Saastamoinen 2016, 126.)

Lastensuojeluilmoitus täytyy tehdä viipymättä. Ilmoituksen voi tehdä soittamalla puhelimitse lastensuojeluun, täyttämällä kirjallisen lomakkeen tai käymällä paikan päällä virastossa. Jos ilmoitus on kiireellinen tai se tehdään virka-ajan ulkopuolella, otetaan yhteyttä kunnan sosiaalipäivystykseen tai hätänumeroon. (THL 2018.) Ilmoittajan on kerrottava syyt, jotka aiheuttavat lastensuojelun tarpeen selvityksen. Ilmoittajan tehtävä ei ole ottaa kantaa siihen, millaisiin toimenpiteisiin lastensuojelun tulisi ryhtyä. (Mahkonen 2010, 235.) Ilmoituksessa kerrotaan syiden lisäksi lapsen henkilötiedot ja onko lapsen huoltajille kerrottu ilmoituksesta (THL 2018).

4.3 Lastensuojelutarpeen selvitys

Lastensuojeluasia tulee vireille hakemuksesta tai, kun lastensuojelun työntekijä saa tietää muuta kautta mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta tai nuoresta (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun työntekijän on viipymättä arvioitava, tarvitseeko lapsi kiireellistä apua. Lastensuojelun tarve selvitetään aina, ellei asia ole luonteeltaan selvästi sellainen, ettei lastensuojelun tukitoimia tarvita. Uudistuneen sosiaalihuoltolain mukaan myös niille asiakkaille, joiden lastensuojelutarpeen arviointia ei lähdetä tekemään, tehdään palvelutarpeen arviointi, jotta ehkäisevien palveluiden tarve saadaan kartoitettua. (Hämeen-Anttila 2017, 230.) Yleensä sosiaalityöntekijä on yhteydessä perheeseen ja kutsuu heidät keskusteluun. Kun tilannetta arvioidaan, tapaamisia voi olla useita ja ne voivat olla sosiaalitoimistossa, päivähoidossa, koulussa tai perheen kotona. Tapaamisissa keskustellaan siitä, miksi ilmoitus on tehty ja mitä lapsen ja perheen auttamiseksi voitaisiin tehdä. Selvitys voi johtaa sosiaalihuollon tai lastensuojelun asiakkuuteen. (Lastensuojelun keskusliitto 2019.)

Lastensuojeluasiakkuus ei kuitenkaan ala vielä siinä vaiheessa, kun lastensuojelun tarvetta vielä arvioidaan. Asiakkuus alkaa vasta sitten, kun palvelutarpeen arvio osoittaa, että lastensuojelun asiakkuus on tarpeen. Palvelutarpeen arvioinnista vastaa sosiaalityöntekijä, ja se on aloitettava seitsemän päivän kuluessa siitä, kun lastensuojelu on saanut tiedot lapsesta, joka on lastensuojelun tarpeessa. Sosiaalityöntekijällä on kolme kuukautta aikaa tehdä arvio lapsen tilanteesta. Hän arvioi lapsen kasvuolosuhteet sekä hoidosta ja kasvatuksesta vastuussa olevien henkilöiden mahdollisuudet huolehtia näistä kasvatustehtävistä ja lastensuojelutoimenpiteiden tarpeen. Sosiaalityöntekijä laatii yhteenvedon selvityksestä. (Hämeen-Anttila 2017, 230.) Jos päädytään siihen, että lastensuojelun palveluita ei tarvita, mutta sosiaalihuollon palvelut ja tuki on tarpeen, perheelle nimetään omatyöntekijä siksi aikaa, kun he ovat sosiaalihuollon asiakkaita. Asiakkuus on vapaaehtoista. Jos taas tilanne vaatii lastensuojelun apua, alkaa lastensuojelun asiakkuus. (Terveystieteiden tutkimuskeskus 2019.)

Selvityksen jälkeen laaditaan suunnitelma, johon kirjataan mihin apua tarvitaan ja millaista annettava apu on. Suunnitelma on kirjallinen ja sitä kutsutaan asiakassuunnitelmaksi. Asiakassuunnitelma laaditaan aina yhdessä lapsen ja perheen kanssa. Tarvittaessa suunnitelmaa voidaan päivittää ja vähintään kerran vuodessa. Päivityksessä arvioidaan, onko työskentelystä ollut apua lapselle ja perheelle. (THL 2019.)

4.4 Lastensuojeluasiakkuuden alkaminen

Lastensuojeluasiakkuus alkaa, jos palvelutarpeen arvioinnin lopputuloksena todetaan, että lapsen kasvuolosuhteet eivät turvaa lapsen kasvua ja kehitystä, lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveytensä tai jos lapsi tarvitsee lastensuojelulaissa mainittuja tukitoimia (Lastensuojelulaki 417/2007). Lastensuojelun asiakkuutta ei tarvita, jos perhe suostuu ottamaan vastaan heille riittävät yleiset perhepalvelut. Näihin palveluihin ei kuulu tehostettu perhetyö, lastensuojelulain mukainen taloudellinen tuki, perhekuntoutus ja lapsen sijoittaminen kodin ulkopuolelle. Nämä edellä mainitut tukitoimet on tarkoitettu vain lastensuojelun asiakkaina oleville perheille. (Hämeen-Anttila 2017, 231.)

Avohuollon tukitoimilla pyritään edistämään ja tukemaan lapsen myönteistä kasvua ja kehitystä sekä vahvistamaan lapsen huoltajan tai muun lapsen kasvatuksesta vastuussa olevan henkilön kasvatuskykyä. Tukitoimia pyritään mahdollisuuksien mukaan toteuttamaan lapsen ja huoltajien kanssa yhteistyössä. (Lastensuojelulaki 417/2007.) Avohuollon tukitoimia on haluttu korostaa lastensuojelulaissa ensisijaisina toimina, ennen huostaanottoa. On kuitenkin tärkeää arvioida myös, milloin avohuolto ei ole riittävää lapsen tukemiseksi ja on ryhdyttävä valmistelevaan huostaanottoa. (Hämeen-Anttila 2017, 232.)

Kunnan on järjestettävä viivytyksettä perheelle riittävä taloudellinen tuki ja korjattava puutteet asumisolosuhteissa, silloin kun lastensuojelun tarve johtuu toimeentulon riittämättömyydestä tai asuinolosuhteiden puutteellisuudesta. Kunnan tarjoama toimeentulotuki, päivähoitopalvelu ja kotipalvelu voidaan lukea avohuollon tukitoimiksi. Muita avohuollon tukitoimia ovat muun muassa

- tukihenkilö tai -perhe
- vertaistuki
- virkistystoiminta
- tuki lapsen ja perheen ongelmatilanteen selvittämiseen
- taloudellinen tuki tai muu tuki koulun käyntiin, harrastuksiin, ammatin hankintaan ja muihin henkilökohtaisiin tarpeisiin
- lapsen hoito- ja terapiapalvelut
- perhetyö ja tehostettu perhetyö
- perhekuntoutus. (Hämeen-Anttila 2017, 232.)

Yksi avohuollon tukitoimi on sijoitus avohuollon tukitoimena. Tällöin lapselle järjestetään tuen tarvetta arvioivaa tai kuntouttavaa perhehoitoa tai laitoshuoltoa yhdessä hänen huoltajansa tai muun hänen kasvatuksestaan vastuussa olevan henkilön kanssa. Lyhytaikaisena sijoituksena lapsi voidaan kuitenkin sijoittaa myös yksin. Avohuollon tukitoimena tehtyyn sijoitukseen vaaditaan huoltajan ja yli 12-vuotiaan lapsen suostumus. Sijoitusta tehtäessä täytyy määritellä sijoituksen kesto ja tavoitteet. Kun lapsi on sijoitettuna yksin, on sijoituksen edellytykset arvioitava viimeistään kolmen kuukauden päästä sijoituksen alusta. (Lastensuojelulaki 417/2007.)

5 Varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun monialainen yhteistyö

Lapsen oikeuksien turvaaminen vaatii lapsen lähipiiriin kuuluvilta aikuisilta vahvaa tahtotilaa sekä viranomaisten ja muiden lapsen kanssa työskentelevien henkilöiden sujuvaa ja saumatonta yhteistyötä (Saastamoinen 2016, 57). Hallintolaissa on pykälä viranomaisten yhteistyöstä. Tämän pykälän mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa autettava toista viranomaista tämän pyynnöstä sekä muutoinkin pyrittävä edistämään yhteistyötä viranomaisten välillä. (Hallintolaki 434/2003.)

Varhaiskasvatuksessa yhteistyöllä tuetaan lapsen mahdollisuutta oman kehityksen ja tarpeiden mukaiseen hoitoon, kasvatukseen ja opetukseen.

Varhaiskasvatuksen järjestäjillä on vastuu yhteistyön toteuttamisesta ja siitä, että yhteistyötä toteutetaan monialaisesti tarvittaessa. (Opetushallitus 2018, 33.)

Käsitteenä yhteistyö tarkoittaa sitä, että ihmisillä on jokin yhteinen työ suoritettavana, ongelma ratkaistavana tai päätös tehtävänä. Monialainen yhteistyö sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä on eri asiantuntijoiden työskentelyä ja työn tavoitteena on pyrkiä huomioimaan asiakas kokonaisuutena. Tällöin puhutaan vuorovaikutusprosessista eli tilanteelle pyritään löytämään yhteinen tavoite ja käsitys siitä, mitä toimenpiteitä tarvitaan ja miten ongelma ratkaistaan. Yhteistyöpalaverissa voi olla asiantuntijoiden lisäksi mukana asiakas itse, hänen omaisensa tai joku muu läheinen henkilö. Tällöin kaikilla osallistujilla on mahdollisuus vaikuttaa päätöksentekoon. Monialaisen yhteistyön korostuvat asiakaslähtöisyys, vuorovaikutus, verkostojen huomioiminen, tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen yhteen sekä rajojen ylitykset. (Isoherranen 2005, 13–14.)

Sosiaalihuoltolain (1301/2014) mukaan sosiaalihuollon viranomaisen, joka vastaa palvelutarpeen arvioinnista, päätöksistä sekä sosiaalihuollon toteuttamisesta, on huolehdittava, että käytettävissä on tarpeeksi asiantuntemusta ja osaamista. Sosiaalihuoltoa toteutetaan yhteistyössä eri toimijoiden kanssa siten, että palveluista muodostuu asiakkaan eduksi oleva kokonaisuus. Sosiaalihuoltolaissa on listattuna kaikki sosiaalipalvelut, mutta varhaiskasvatus ei lain mukaan kuulu sosiaalipalveluihin. Tämän takia lastensuojelu ei voi luovuttaa kaikkia asiakastietoja päivähoidolle.

Saastamoisen (2016, 61) mukaan monialainen yhteistyö ja siitä saatu monialainen asiantuntemus on edellytys lapsen kokonaisvaltaisen tilanteen arvioinnille ja tarvittavien palveluiden järjestämiselle. Viranomaisten toimiva yhteistyö luo asiakaslähtöisen ja laadukkaan palvelukokonaisuuden. Kun yhteistyö toimii, on mahdollista huomata lapsen elämän riskitekijät jo varhain ja näin ollen palvelut saadaan tarjottua oikea-aikaisesti.

Lähtökohtaisesti yhteistyö viranomaisten välillä perustuu lapsen ja hänen huoltajansa antamaan suostumukseen. Tämä siitä syystä, että yhteistyö vaatii

salassa pidettävien tietojen vaihtamista viranomaiselta toiselle. (Saastamoinen 2016, 63–64.) Ei ole olemassa sellaista lakia, joka kieltäisi varhaiskasvattajia tekemästä yhteistyötä. Lakisääteinen salassapitovelvollisuus liittyy kuitenkin monialaiseen yhteistyöhön. Varhaiskasvatuksessa työskentelevillä on velvollisuus paljastaa salassa pidettäviä tietoja lastensuojelulain, poliisilain, rikoslain, perusopetuslain ja oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan. (Mahkonen 2013, 118–122.)

Kun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee lastensuojelulle pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi, tähän edellytetään lakisääteisesti yhteistyötä myös lapsen huoltajien kanssa. Pelkkä yhteistyö viranomaisten välillä ei riitä. Perinteisen lastensuojeluilmoituksen tekeminen ei taas vaadi yhteistyötä huoltajien kanssa. (Mahkonen 2013, 123.) Varhaiskasvatuksen henkilöstö on velvoitettu tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos he työssään kohtaavat huolen lapsesta ja näkevät tarpeen lastensuojeluun. Kuitenkin suurin osa lapsen suojelusta, kuten varhainen puuttuminen huolen puheeksi otolla, on tarkoitettu tehtäväksi päiväkodin sisällä, eikä lastensuojeluviranomaisen toimesta. Yhteistyön mahdollisuus kuitenkin on olemassa ja se on otettava käyttöön tarpeen vaatiessa. (Taskinen, 2010, 39.)

6 Aikaisempia opinnäytetöitä sekä tutkimus aiheesta

Aino-Lyydia Pellikan ja Terhi Tuorilaisen (2016) opinnäytetyö on nimeltään ”Lastensuojelullisen huolen herääminen, sen huomioiminen ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa – Opas Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle”. Opinnäytetyö oli toiminnallinen ja konkreettisenä tuotoksena syntyi opaslehtiö. Oppaan tarkoitus oli edistää varhaista puuttumista sekä Rovaniemen lapsiväestön hyvinvointia. Aineistona opinnäytetyössä on käytetty alan kirjallisuutta, lakeja ja artikkeleja. Varsinaista tuotosta eli opasta varten Pellikka ja Tuorilainen haastattelivat lastensuojelun, poliisin ja lastenneuvolan edustajia sekä varhaiskasvatuksen johtotehtävissä olevia. (Pellikka & Tuorilainen 2016.)

Henna Stranden ja Carita Turpeinen (2017) ovat tehneet opinnäytetyön, joka kantaa nimeä ”Kun huoli herää: Opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille”. Toimeksiantajana oli raisiolainen päiväkot, ja opinnäytetyön tuotos eli opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille on tullut heidän käyttöönsä. Oppaan tarkoitus on toimia työvälineenä ja apuna tilanteissa, joissa huoli herää. Työssä on hyödynnetty sekä varhaiskasvatusta että lastensuojelua käsittelevää teoriakirjallisuutta, oppaita sekä tutkimushaastattelua. (Stranden & Turpeinen 2017.)

Terhi Rajalan (2017) tekemässä pro-gradussa selvitettiin tutkimuksella, mikä on ehkäisevän lastensuojelun sisältö ja milloin lapsen katsotaan kuuluvan ehkäisevän lastensuojelun piiriin. Aihetta tarkasteltiin lainopillisesta näkökulmasta eli selvittämällä voimassa olevan oikeuden mukainen vallitseva oikeustila. Pro-gradussa tarkasteltiin Hämeenlinnan ehkäisevään lastensuojeluun liittyviä velvoitteita. Lastensuojelulain lisäksi tarkasteltiin muun muassa sosiaalihoitolakia, terveydenhuoltolakia sekä varhaiskasvatustalakeia. Pro-gradussa haastateltiin hämeenlinnalaisia lapsiperhepalvelun työntekijöitä ja vastauksien perusteella nostettiin esiin ehkäisevään lastensuojeluun liittyviä kehittämiskohteita, jotka paikannettiin lainsäädännön kokonaisuuteen ja pohdittiin kehittämisen keinoja. (Rajala 2017.)

Marjatta Kokkonen (2012) tekemässä akateemisessa väitöskirjassa ”Kasvatuskumppanuus puheena – Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä”, tutkittiin, minkälaisia puhetapoja käyttäen varhaiskasvatuksen ammattilaiset rakensivat kasvatuskumppanuutta perheiden kanssa. Väitöskirja on esitetty Tampereen yliopistossa. Tutkimuksessa analysoitiin sitä, millä tavalla varhaiskasvattajat kuvasivat kasvattajien, vanhempien ja lasten tapaamisia ja yhteistyötilanteita lapsen kasvuympäristöissä, päiväkodissa, kodissa ja niiden lähiympäristöissä. Tavoitteena tutkimuksessa oli selvittää, mitkä yhteistyötä koskevat tulkinnat voidaan nimetä kasvatuskumppanuudeksi. (Kokkonen 2012.)

7 Opinnäytetyön lähtökohdat ja toimeksiantaja

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tarkoitus oli kehittää varhaiskasvatuksen henkilöstön tietämystä ehkäisevästä lastensuojelusta ja madaltaa varhaiskasvatuksessa työskentelevien kynnystä ottaa yhteyttä lastensuojeluun. Tavoitteenamme oli tehdä opas varhaiskasvatuksen henkilöstön käyttöön. Halusimme myös korostaa opinnäytetyössä moniammatillisen yhteistyön merkitystä ja lisätä varhaiskasvattajien tietoisuutta lastensuojelutyöstä ja etenkin ennalta ehkäisevästä työotteesta. Konkreettisesti tuotoksessa on tietoa huolen heräämisestä, huolen vyöhykkeistä, varhaisesta puuttumisesta huolen puheeksi otolla ja konkreettisia esimerkkejä keskusteluun huoltajien kanssa. Oppaassa on avattu myös, mitä tarkoittaa, kun lastensuojeluilmoituksen tekee ja mitä sen jälkeen tapahtuu.

Toimeksiantajanamme toimi yksi Joensuun kaupungin päiväkodeista. Päiväkodissa on kahdeksan ryhmää, joista yksi on esiopetusryhmä. Päiväkodissa työskentelee varhaiskasvatuksen lastenhoitajia, sosionomipohjaisia varhaiskasvatuksen opettajia, yliopistopohjaisia varhaiskasvatuksen opettajia ja varhaiskasvatuksen erityisopettajia. (Joensuun kaupunki 2020.) Valitsimme päiväkodin toimeksiantajaksi, koska halusimme tehdä opinnäytetyön varhaiskasvatukseen. Valitsimme päiväkodin myös siitä syystä, että halusimme kartoittaa mahdollisimman laajasti varhaiskasvattajien tietämystä lastensuojelusta sekä kuulla erilaisia kokemuksia yhteistyöstä. Jos toimeksiantaja olisi ollut päiväkodin sijaan esimerkiksi perhepäivähoitaja, näkökulma olisi ollut huomattavasti suppeampi. Suoritamme kumpikin varhaiskasvatuksenopettajan pätevyyden sosionomiopinnoissamme, joten sekin vaikutti toimeksiantajan valintaan. Kohderyhmänä opinnäytetyössämme on päiväkodin kasvatushenkilöstö kokonaisuudessaan sekä päiväkotiin tulevat harjoittelijat.

8 Toiminnallinen opinnäytetyö

Teemme opinnäytetyömme toiminnallisena opinnäytetyönä. Toiminnallinen opinnäytetyö on vaihtoehto tutkimukselliselle opinnäytetyölle ammattikorkeakoulussa. Siinä yhdistyvät käytännön toteutus ja raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Toiminnallinen opinnäytetyö toteutetaan käytännön toiminnan ohjeistamisena, opastamisena tai toiminnan järjestämisenä, esimerkiksi perehtymisoppaana tai tapahtuman järjestämisenä. Eli toiminnallisessa opinnäytetyössä syntyy aina jotain konkreettista. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9.) Toiminnallinen opinnäytetyö koostuu raportista ja tuotteesta (Vilkkä & Airaksinen 2003, 83).

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tehdään toimintasuunnitelma, koska tavoitteiden pitää olla tiedostettuja ja perusteltuja ja tutkijan itse pitää tiedostaa mitä on tekemässä, miten hän toteuttaa opinnäytetyön ja miksi hän toimii näin. Toimintasuunnitelmassa avataan myös mahdollisia kustannuksia ja aikataulutusta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 26–28.)

8.1 Tutkimuksellinen kehittäminen

Toiminnallisen opinnäytetyön yksi toteuttamismuoto on kehittäminen. Kehittäminen on toimintaa, jonka avulla luodaan uusia toimintatapoja tai menetelmiä vanhan tilalle. Uudet toimintatavat ja menetelmät parantavat ja uudistavat vanhaa työtoimintaa. (Heikkilä, Jokinen & Nurmela 2008, 21.) Kehittäminen on aktiivista ja tavoitteellista toimintaa, jolla pyritään parempaan ja tehokkaampaan työprosessiin tai työtoimintaan (Anttila 2007, 12).

Tutkiva-sana liittyy tutkimukseen tai toimintaan ja se voi koskea yksilöä, ryhmää tai toimintatapaa. Tutkimus ymmärretään tarkastelutapana, pohdinnaksi tai uuden tieteellisen tiedon tavoitteluksi. (Heikkilä ym. 2008, 21.) Tutkimuksen taustalla on tutkimuskysymys. Tutkimuksella pyritään vastaamaan tutkittavaan

ilmiöön tai selittämään ja perustelemaan sitä. Tutkimus vastaa kysymyksiin mitä ja miksi. (Toikko & Rantanen 2009, 19.)

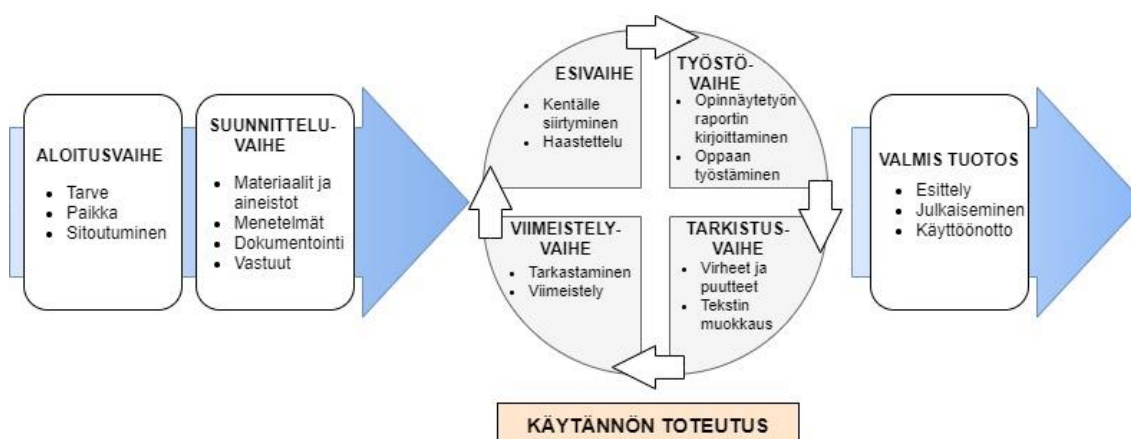
Kehittyminen ja kehitys ovat yksilöiden, asioiden ja toimintojen muutoksia (Heikkilä ym. 2008, 21). Kehittäminen nähdään konkreettisena toimintana, jolla on tavoite ja lopussa arviointi tapahtuu sen mukaan, miten alussa laadittu tavoite on saavutettu. Sen tarkoituksena on uudistaa ja kehittää vanhoja toimintatapoja, jotta niistä saataisiin tehokkaampia. Kehittäminen tähtää myös uusien taitojen ja tietojen siirtoon ja käyttöön. Tällaiselle toiminnalle asetetaan tavoite, määritellään toimintatavat ja arviointimenetelmät. Kehittämällä pyritään toimintatavan tai toimintarakenteen parantamiseen. (Toikko & Rantanen 2009, 14–16.) Opinnäytetyömme tarkoituksena on kehittää toimintatapoja päiväkodissa. Toimintatapaan liittyvä kehittäminen tarkoittaa, että se voi vaikuttaa yhteen työntekijään tai koko henkilöstöön, jolloin koko organisaatio luo yhteisen toimitavan. Rajattu yksikkökohtainen uudistus, tarkoittaa, että kehittäminen koskee rakenteellisia tai toiminnallisia osia. Opinnäytetyössämme kehittäminen koskee päiväkodin toimintatavan uudistamista. Kehittämisen tavoite lähtee toimijoista itsestään. Toimijat eli päiväkodin työntekijät määrittelevät kehittämisen tavoitteen ja heitä osallistetaan tutkimukseen. (Toikko & Rantanen 2009, 14–16.)

Tutkimuksellisessa kehittämisessä sovelletaan tutkimuksen tietoa. Tutkimus tuottaa uutta tietoa, jota sovelletaan käytäntöön. (Toikko & Rantanen 2009, 19.) Tutkivassa kehittämisessä tutkimus on tärkeä työskentelytapa, jolla kehitystä saadaan aikaan. Tutkivassa kehittämisessä arvioidaan kehittämistoimintaa, -tapaa, -kohdetta sekä ihmisiä, jotka osallistuvat kehittämiseen. (Heikkilä ym. 2008, 23.) Tutkimuksellinen kehittämistyö lähtee ongelmanlähtöisestä toiminnasta ja siitä yleensä syntyy joku uusi konkreettinen tuotos, kuten opas, järjestelmä tai esine. Tällaiselle tuotokselle on tarve ja tuotoksella pyritään saamaan ratkaisu ongelmaan. Tuotoksessa oleva tieto on sovellettavissa. (Anttila 2007, 14.)

8.2 Opinnäytetyön prosessi konstruktiiisena mallina

Konstruktiiivinen tutkimus on erittäin hyvä ja käytetty lähestymistapa silloin, kun tutkimuksen tuloksena syntyy konkreettinen tuotos, esimerkiksi tuote, suunnitelma tai malli. Tutkimuksessa tavoitteena on löytää ratkaisu oikean käytännön ongelmaan, jossa ongelma ratkaistaan kehittämällä aikaisempaa teoriaa. Tämän lisäksi pyritään löytämään ongelman ja ratkaisun käytännön merkitys. Se mitä ongelman ratkaisusta seuraa ja miten sen vaikutukset näkyvät. Tällainen tutkimus on erittäin hyvä silloin, kun ongelman ratkaisemiseen tarvitaan ehdottomasti myös aiempaa teorian tietämystä. (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2010, 66.) Meidän opinnäytetyömme tavoite oli tehdä konkreettinen tuotos eli opas. Tavoitteena oli oppaan avulla tarjota ratkaisu varhaiskasvatuksen ammattilaisten ongelmaan liittyen yhteistyöhön lastensuojelun kanssa. Oppaan työstöä varten tarvitsimme ehdottomasti teoreettista tietämystä aiheesta, jotta oppaasta tulee paikkaansa pitävä ja luotettava.

Tutkimuksellista kehittämisprosessia voidaan kuvata kolmelle mallilla, jotka ovat lineaarinen -, spiraali - ja konstruktiiivinen malli. Opinnäytetyössä noudatamme konstruktiiivista mallia, koska se etenee vaiheittain (kuvio 1). Se alkaa aloitusvaiheesta, sitten tulee suunnitteluvaihe, esivaihe, työstövaihe, tarkistusvaihe ja viimeisenä viimeistelyvaihe. Konstruktiiivisessa mallissa yhdistyvät lineaarinen - ja spiraalimalli, mutta konstruktiiivisessa mallissa korostuu sosiopedagoginen malli, yhteisöllisyys, osallistava näkökulma ja reflektointi, jota tapahtuu koko prosessin ajan. Myös inhimillisten näkökulmien huomiointi on tärkeässä osassa tässä mallissa. (Salonen 2013, 16.)

Kuvio 1. Opinnäytetyön prosessi kehittämistoiminnan konstruktiivisena mallina (mukaillen Salonen 2013, 20).

Tässä mallissa prosessi alkaa aloitusvaiheesta eli tarpeen tunnistamisesta, kehittämistehtävän määrittelystä ja tavoitteen asettamisesta. Aloitusvaiheessa määritellään myös prosessin osallistujat ja toimintaympäristö. (Salonen 2013, 17.) Aloitimme opinnäytetyönprosessin keväällä 2019. Olimme yhdessä parina miettinyt, mistä aiheesta haluaisimme tehdä opinnäytetyön. Koska olimme molemmat käyneet varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun syventävät kurssit, halusimme yhdistää nämä opinnot opinnäytetyöhömmä. Löysimme toimeksiantajan toukokuussa 2019 ja aloimme yhdessä kartoittamaan opinnäytetyön tarkoitusta ja tavoitetta. Tässä opinnäytetyössämme tarkoituksena muotoutui varhaiskasvattajien tietämyksen kehittäminen ehkäisevästä lastensuojelusta ja madaltaa varhaiskasvatuksessa työskentelevien kynnystä ottaa yhteyttä lastensuojeluun. Tavoitteeksi tuli konkreettisen oppaan tekeminen varhaiskasvattajien käyttöön. Tarve nousi päiväkodin johtajalta ja työntekijöiltä. Valitsimme myös toimintaympäristöksi päiväkodin ja osallistamisen kohteeksi päiväkodin kasvatushenkilöstön.

Sen jälkeen alkaa suunnitteluvaihe eli opinnäytetyösuunnitelman teko, johon kirjataan tietoperustaa, mitä tehdään ja millä menetelmillä, aikataulutusta, budjettia, luotettavuutta ja pohdintaa. Suunnitelmassa määritellään myös eri toimijat ja, mitkä heidän tehtäviään ja vastualueitaan ovat. (Salonen 2013, 17.) Toimintasuunnitelmaa aloimme tekemään syyskuussa 2019.

Toimintasuunnitelmassa tarkensimme ja avasimme opinnäytetyön tarkoitusta, tavoitteita ja koko opinnäytetyön ideaa. Etsimme teoriaa, joka tuki käytännön toteutusta ja kasvatti meidän ammatillista osaamistamme aiheesta. Suunnitelman avulla konkretisoimme mitä olimme tekemässä ja sitouduimme prosessiin. Kerroimme myös, mitä menetelmiä tulemme käyttämään opinnäytetyön toteutuksessa. Suunnitteluvaiheessa teimme yhdessä jo arviointia siitä, miten opinnäytetyö olisi hyvä toteuttaa, onko aihe rajattu oikein, riittävätkö resurssimme ja miten pääsemme varsinaisen opinnäytetyön kanssa hyvään lopputulokseen.

Esivaiheessa siirrytään kentälle, kun opinnäytetyösuunnitelma on hyväksytty. Tämä vaihe tarkoittaa siis konkreettista siirtymistä toimintaympäristöön, jossa projekti toteutetaan. (Salonen 2013, 17.) Opinnäytetyösuunnitelmamme hyväksyttiin helmikuussa 2020. Kentälle siirtyessämme toimintaympäristönämme toimi päiväkot. Tarkoituksenamme oli kartoittaa työntekijöiden tarpeita ja mitä he toivoivat oppaaseen tulevan. Toteutimme tarpeiden kartoittamisen maaliskuussa osallistavana ryhmähaastatteluna, joka oli rentoa keskustelua, jossa jokainen pääsi ääneen ja sai esittää toiveensa. Esivaiheen jälkeen meidän oli tehtävä tarkkaa arviointia siitä, miten käsittelemme ryhmähaastattelun tulokset niin, että oppaasta tulee mahdollisimman toiveiden mukainen. Päätimme pelkistää ryhmähaastattelun, jottei mikään toive unohtuisi ja jäisi pois oppaasta. Meidän oli myös arvioitava tarkasti opinnäytetyön luotettavuutta, sillä emme saaneet ryhmähaastatteluun toivomaamme osallistujamäärää ja näin ollen ryhmähaastattelun tulokset olivat suppeat. Koimme kuitenkin, että saimme niiden ihmisten toiveet kuultua, jotka ryhmähaastatteluun osallistuivat ja lähdimme sen pohjalta toteuttamaan tuotosta.

Työstövaiheessa valmistetaan tuote, johon on ollut tarve. Tässä vaiheessa tehdään myös raporttia. Työstövaihe on toiseksi tärkein vaihe koko prosessissa, koska siinä käydään läpi kehittämishankkeen osatekijät. Näitä osatekijöitä ovat eri toimijat ja heidän vastualueensa, tutkimusmenetelmät, aineistot ja dokumentointitavat. (Salonen 2013, 18.) Valmistimme oppaan päiväkodin työntekijöille. Aloitimme tekemään opasta heti ryhmähaastattelun jälkeen

maaliskuussa. Opas valmistui huhtikuun alussa. Oppaan tekemiseen meni noin yksi kuukausi. Oppaaseen tuli muun muassa tietoa lastensuojelusta, käytännön esimerkkejä varhaisesta puuttumisesta ja miten ottaa huoli puheeksi. Avasimme oppaassa tietoperustaa, joka auttaa varhaiskasvatuksen henkilöstöä työssään. Kun olimme saaneet kentältä tarvittavat tiedot, aloimme työstämään loppuraporttia teoriakirjallisuuden avulla myös maaliskuussa.

Tarkistusvaihe eli arviointi tapahtuu koko opinnäytetyöprosessin aikana, mutta se on tärkeässä osassa prosessin loppuvaiheilla. Tässä vaiheessa tutkijat yhdessä arvioivat syntynyttä tuotosta ja raporttia. Jos he eivät ole tyytyväisiä tuotoksiin, siirtyvät he takaisin työstövaiheeseen. Muuten siirrytään viimeistelyvaiheeseen. (Salonen 2013, 18.)

Viimeistelyvaihe vie aikaa, koska siinä viimeistellään raporttia ja tuotosta. Näitä käydään läpi kehittämishankkeeseen osallistuneiden toimijoiden kanssa ja työparin välillä. (Salonen 2013, 18.) Kävimme työparina läpi raporttia, olimmeko siihen tyytyväisiä vai halusimmeko työstää sitä vielä. Tämä vaihe vaatii tarkkaa arviointia ja reflektointia oman ja yhteisen työn tuloksesta. Konkreettisen tuotoksen osalta palasimme useaan otteeseen mielikuvissamme haastattelutilanteeseen pohtimaan, vastaako opas varmasti ryhmähaastattelussa tullessiin toiveisiin. Tässä suurena apuna toimi myös aiemmin pelkistetty haastatteluaineisto. Viimeistelyvaiheemme alkoi maaliskuussa ja saimme oppaan valmiiksi huhtikuussa ja opinnäytetyönraportin valmiiksi toukokuun alussa, jolloin lähetimme sen tarkistettavaksi.

Viimeisenä vaiheena oli valmis tuotos, joka tuodaan päätökseen. Toiminnallisen opinnäytetyön tuotos voi olla esimerkiksi opas, esite tai näyttely. Tavoitteena tuotoksessa on uuden tiedon tuottaminen. (Salonen 2013, 19.) Suunnitelmissamme oli toteuttaa pienimuotoinen esittelytilaisuus, jossa esittelimme valmiin tuotoksen toimeksiantajapäiväkodille, mutta tämän toteuttaminen ei kuitenkaan onnistunut. Laadimme arviointilomakkeen varhaiskasvatuksen henkilöstölle huhtikuussa 2020, jolla he arvioisivat oppaan

toimivuutta. Tuotoksen ja raportin esittelyyn kuului ohjausseminaari, joka pidettiin huhtikuun lopulla.

9 Metodiset valinnat

9.1 Reflektio ja tutkimuspäiväkirja

Päiväkirjan pitäminen on hyvä tapa reflektoidaan itsearviointiin. Reflektiossa on kyse sellaisesta toiminnasta, jossa yksilö pohtii omaa ajatteluaan ja toimintaansa. Reflektiota tarvitaan etenkin kokemuksista oppimiseen. Ihminen oppii parhaiten omien kokemusten avulla, mutta ongelmana on se, että toimintaa ja päätösten vaikutuksia ei käsitellä, jolloin oppimista ei voi tapahtua. Reflektio on tärkeä osa prosessiarviointia. Kehittämistoimenpiteitä arvioitaessa peilataan saatuja kokemuksia ja havaintoja saatuihin palautetietoihin. Ryhmässä tapahtuvan reflektion keskeinen tapa on keskustelu, joka voi olla niin avointa keskustelua, kuin vastuullista kuuntelemistakin. (Seppänen-Järvelä 2004, 44–45.)

Pidimme opinnäytetyöprosessin ajan päiväkirjaa. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa prosessia tulee seurata ja arvioida. Tässä prosessin seuraamisessa tutkimuspäiväkirjan pitäminen auttaa koko prosessin ajan. Tutkimuspäiväkirjoissa tutkija kuvaa työskentelyä tutkimukseen osallistuneiden henkilöiden kanssa ja oivalluksia, joita hänellä on tullut tutkimuksen aikana. (Toikko & Rantanen 2009, 82–83.) Tutkimuspäiväkirjaan tutkija merkitsee aineistoa ja jäsentelee omia ajatuksiaan ja mietteitään. Päiväkirjaan merkitään tutkimuksen eteneminen, uudet ideat, palautteet, kysymykset ja havainnoinnit omasta toiminnasta. Tutkimuspäiväkirjaan on myös kätevää merkitä prosessin eteneminen, koska sitä tarvitsee opinnäytetyön loppupohdinnassa. Palaamalla tutkimuspäiväkirjan teksteihin, tutkijan on helpompi muistella opinnäytetyöprosessin kulkua. (Huovinen & Rovio 2007, 106–107.)

Aloitimme pitämään tutkimuspäiväkirjaa prosessin alussa keväällä 2019, jonka olimme jakaneet Onedrive-ohjelmassa. Olimme merkinneet tutkimuspäiväkirjaan tarpeellisia kirjallisuuslähteitä ja olimme kirjoittaneet ylös meitä askarruttavia

kysymyksiä opinnäytetyöhön liittyen. Pohdimme prosessin alussa, pidämmekö kumpikin omia tutkimuspäiväkirjojamme vai tätä yhteistä tutkimuspäiväkirjaa. Koimme kuitenkin, että välillämme on luottamus ja voimme rohkeasti purkaa kaikki prosessin aikana tulleet pohdinnat yhteiseen tutkimuspäiväkirjaan. Merkitsimme tutkimuspäiväkirjaan oivalluksia, joita saimme prosessin aikana. Tutkimuspäiväkirja oli tarpeellinen, kun teimme loppupohdintaa, koska sen avulla oli helppo palata prosessin eri vaiheisiin ja eri tuntemuksiin, joita meille oli noussut opinnäytetyön aikana.

9.2 Haastattelu tiedonkeruumenetelmänä

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimusaineisto kerätään tiedonkeruumenetelmillä. Tutkimusaineistoa saadaan tilastoista, artikkeleista ja tietokirjallisuudesta. Tiedonkeruumenetelmiä ovat haastattelut, kyselyt ja havainnointi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 175.) Kun aloitimme tekemään toiminnallista opinnäytetyötä, perehdyimme aluksi tutkimuskirjallisuuteen. Perehtyminen tutkimuskirjallisuuteen tutustuttaa tutkittavaan ilmiöön, tutustuttaa käsitteisiin ja uusiin näkökulmiin, rajaa tutkimuskysymystä ja ohjaa menetelmävalintoihin. Kun aiheeseen on tutustuttu, alkaa konkreettisen tiedon keruu tutkimuskentältä. Myös pohjatieto auttaa uuden tiedon keräämisessä. (Hirsjärvi ym. 2013, 109–110.)

Tiedonkeruumenetelmiä ovat kyselyt, haastattelut, havainnointi, dokumentit, elämänkerrat ja tarinat. Haastattelu on yksi eniten käytössä olleista tiedonkeruumenetelmistä sekä tutkimuksissa, että kehittämistöissä. (Ojasalo ym. 2010, 95.) Haastattelu tutkimuksen aineistonkeruutapana tarkoittaa sitä, että vastaus saadaan puhutussa muodossa ja vastaajilta kysytään omia mielipiteitä ja ajatuksia tutkimuksen aiheesta. Siihen sisältyy myös ei-kielellinen kommunikaatio, jonka avulla tunteet ja asenteet tulevat esille esimerkiksi ihmisen kehonkielestä. Vaikka haastattelu muistuttaa keskustelua, sillä on kuitenkin tavoite ja päämäärä, jota keskusteluissa ei ole. Se on myös haastateltavan aloittama ja järjestämä. Haastattelija on vastuussa keskustelun ylläpitämisestä. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 41–43.)

Haastattelu on hyvä tiedonkeruumenetelmä monissa kehittämistehtävissä, koska sillä saadaan kehittämisen kohteesta hyvinkin nopeasti kerättyä syvällistäkin tietoa (Ojasalo ym. 2010, 95). Tärkeintä on vuorovaikutus haastattelijan ja haastateltavan välillä. Vuorovaikutuksessa haastateltavan vastauksia on helpompi tulkita, esimerkiksi haastateltavan kehonkielestä, eleistä ja ilmeistä. Haastattelussa voidaan esittää kysymyksiä tilanteen ja ajan mukaan. Myös jatkokysymyksiä voi kysyä, mikä taas ei ole mahdollista lomakekyselyissä. Haastattelussa haastateltavat ovat tärkeitä, ja heitä ja heidän mielipiteitään halutaan tuoda esiin tutkimuksessa. (Hirsjärvi ym. 2013, 200–202.)

Haastatteluprosessi alkaa, kun mietitään, minkälaista kohderyhmää halutaan haastatella ja, miten heihin otetaan yhteyttä. Kohderyhmäksi kohdistuu tutkimukseen sopiva ryhmä, kuten meidän opinnäytetyössämme varhaiskasvatuksen työntekijät. Haastattelu voidaan toteuttaa ryhmä- vai yksilöhaastatteluna. Toteutimme haastattelun ryhmähaastatteluna. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 89–91.)

Ryhmähaastattelussa eli fokusryhmämenetelmässä haastatteluun osallistuu useita henkilöitä yhtä aikaa. Yksilöhaastatteluun verrattuna, ryhmähaastattelun etu on siinä, että ryhmädynamiikka vie käsiteltävät asiat korkeammalle tasolla. (Ojasalo ym. 2010, 100.) Koska tilanteessa on haastateltavana monta henkilöä, saattaa tilanne tuntua helpommalta haastateltaville, koska toiset voivat auttaa kysymyksiin vastaamisessa (Hirsjärvi ym. 2013, 210). Ryhmähaastattelussa saadaan vastauksia monelta haastateltavalta yhtä aikaa. Ryhmä auttaa haastateltavia muistamaan asioita, jotka ovat saattaneet unohtua. (Huovinen & Rovio 2007, 109 94–113.) Ryhmähaastattelu antaa tietoa ilmiöstä, jossa haastateltavat ovat olleet mukana. Ryhmädynamiikka vaikuttaa vastauksiin joko positiivisesti ja negatiivisesti. Vahvat persoonat saattavat vaikuttaa toisten vastauksiin, siten että kaikki eivät uskalla puhua. (Kananen 2014, 92.)

Koska halusimme saada työntekijöiden tarpeet selville mahdollisimman monipuolisesti ja tarkasti, käytimme aineistonkeruumenetelmänä ryhmähaastattelua. Halusimme luoda keskustelua työntekijöiden välille ja saada sitä kautta tarkan ja kokonaisvaltaisen kuvan ilmiöstä. Se oli keinomme osallistaa

työntekijät lopullisen tuotoksen eli oppaan laatimiseen. He saivat vaikuttaa oppaan sisältöön sekä ulkonäköön. Ryhmähaastattelun pohjalta saimme myös epäsuorasti tietoa siitä, mitä teoriaa oppaassa olisi hyödyllistä olla, jotta se palvelisi tarkoitustaan parhaiten. Koimme, että kyselyn avulla emme saisi tarpeeksi tarkkaa tietoa oppaan rungon tekemiseen ja oppaan sisällöstä jäisi puuttumaan menetelmiä, koska ryhmähaastattelun avulla varhaiskasvattajat saivat toisistaan apua ja tukea.

Lähetimme haastattelurunгон (liite 1) päiväkotiin aiemmin, jotta varhaiskasvattajat voisivat käydä sitä läpi etukäteen työryhmissään ja he tietäisivät, milloin oikea ryhmähaastattelu on. Ryhmähaastatteluun osallistui neljä varhaiskasvatuksen työntekijää. Pidimme haastattelun päiväkodin liikuntasalissa, johon olimme tuoneet penkkejä ja säkkituoleja. Kerroimme haastateltaville, että haastattelutilanteen oli tarkoitus olla rento ja toivoisimme vapaata keskustelua. Sanoimme myös, että haastattelukysymyksiin ei ollut oikeita vastauksia, joten toivoimme, että kaikki vastaisivat kaikkiin haastattelukysymyksiin edes jotain. Esitimme vuorotellen haastattelukysymyksiä (liite 1). Kun kysymys ei enää herättänyt ajatuksia tai keskustelua, siirryimme seuraavaan kysymykseen. Heti ensimmäisestä haastattelukysymyksestä osallistujat olivat todella hyvin mukana. Jokainen vastasi jokaiseen kysymykseen ja saimme aikaan keskustelua. Haastateltavat esittivät myös lisäkysymyksiä toisilleen. Haastattelu kesti noin 45 minuuttia. Koimme, että haastateltavien eri koulutus- ja työtaustat tekivät ryhmähaastattelun vastauksista monipuolisia ja saimme oppaan rungon tekemiseen eri näkökulmia.

9.3 Osallistaminen

Osallistaminen ymmärretään objektivointina, jossa joku osallistaa muita henkilöitä toimimaan. Se on ohjausta ja opastusta, joka johtaa osallistumiseen. Se tarjoaa mahdollisuuden olla osallisena. Toiminta on omaehtoista ja tarkoittaa yleensä, että joku osallistuu johonkin. Osallistamisessa hyödynnetään mahdollisuuksia vaikuttaa ja toimia ja sitä käytetään erilaisissa kehittämistoiminnassa. Kun eri osallistujat osallistetaan jo varhaisessa vaiheessa suunnitteluun, saadaan heidän tarpeisiinsa mahdollisemman hyvin vastattua.

(Toikko & Rantanen 2009, 89–90.) Osallisuus on yksi lähestymistapa tutkimuksessa. Osallistamisella halutaan saada tutkittavat vaikuttamistaitoisiksi. Tutkimus lähtee liikkeelle tutkittavien kokemusmaailmasta. Osallisuus voi myös syntyä tutkittavista itsestään ja siten edistää heidän aktiivista rooliaan tutkimustilanteessa, jolloin häntä ei tarvitse osallistaa. (Jyrkiäinen & Koskinen-Sinisalo 2012, 15.)

Opinnäytetyössämme osallistimme toimeksiantajapäiväkodin työntekijöitä. Heidän osallistumisensa oli merkittävässä osassa tuotoksen valmistamisessa. Heidät osallistettiin ryhmähaastattelulla, jolla kartoitimme heidän aikaisempia kokemuksiaan yhteistyöstä lastensuojelun kanssa, sen herättämistä tunteista ja ajatuksista. He saivat myös vaikuttaa oppaan sisältöön ja ulkoasuun. Ryhmähaastattelussa saimme tietoomme, mistä tiedoista he hyötyisivät eniten ja mitä opas loppupeleissä pitää sisällään. Teimme haastattelutilanteesta rennon ja ilmapiiristä sallivan, jotta haastateltavilla oli helppo osallistua ja kertoa omia kokemuksiaan.

9.4 Arviointi

Kehittämisosprosessin arvioinnissa jäsennellään kehittämisosprosessin lähtökohtia, tavoitteita, itse prosessia ja sen toteutusta ja lopputulosta. Kehittämisosprosessissa syntyy useita tuotoksia, kuten raportti ja opas, joita arvioidaan jo prosessin aikana. (Toikka & Rantanen 2009, 82–83.) Arvioinnissa kerätään tieto suunnitelmallisesti, esimerkiksi arviointilomakkeella, ja tämän jälkeen saatuja vastauksia analysoidaan. Arviointiin voidaan käyttää eri menetelmiä, kuten haastatteluja, kyselyjä, dokumenttianalyysiä ja havainnointia. Kehittämistyötä arvioidessa tarkastelun kohteena voi olla esimerkiksi työn tavoitteiden selkeys ja niiden saavuttaminen. Kun arvioidaan kehittämistyön aikaansaannoksia eli konkreettisia tuotoksia, arviointikriteereinä voivat olla esimerkiksi tuotoksen hyödyllisyys, merkittävyys, helppokäyttöisyys ja sovellettavuus. (Ojasalo ym. 2010, 47.)

Arviointi on tärkeää oppimisen kannalta. Arviointi tuo esille aiemmin hieman piilossa olleen kehittämisosprosessin kulun ja toimintatapojen tarkastelemisen.

Kehittämisprosessiin osallistuminen mahdollistaa oppimiskokemuksen niin yksittäiselle ihmiselle, koko prosessiryhmälle kuin organisaatiollekin. (Seppänen-Järvinen 2004, 22–23.) Arviointi on isossa osassa tutkimuksellista kehittämistyötä, mutta sen rooli korostuu kehittämistyön lopussa ja näin ollen arvioinnin tuleekin olla työn viimeinen vaihe. Arviointia kuitenkin toteutetaan myös aikaisemmissa kehittämistyön vaiheissa, koko kehittämistyön prosessin ajan. (Ojasalo ym. 2010, 47–48.)

Arvioinnilla on siis oma tehtävänsä kaikissa projektin eri vaiheissa. Prosessiin kuuluu alkuarviointi, väliarviointi ja loppuarviointi. Alkuarvioinnissa selvitetään toimintaympäristön toiveita ja näkemyksiä prosessin tavoitteista ja toiminnasta. Konstruktiivisessa mallissa alkuarvio sijoittuu suunnitteluvaiheeseen. Alkuarvioinnissa siis selvitetään toimeksiantajan asettamia odotuksia prosessille. Alussa auttaa tavoitteiden selkeyttäminen ja täsmentäminen eli pohditaan mitä kullakin tavoitteella konkreettisesti tarkoitetaan. (Suopajarvi 2013, 23–25.) Meidän tapauksessamme alkuarviointi tapahtui keväällä 2019 keskustelemalla toimeksiantajapäiväkodin johtajan kanssa opinnäytetyön aiheesta, sen rajaamisesta, tarkoituksesta, tavoitteesta ja konkreettisesta tuotoksesta. Selvitimme alkuun, onko heidän päiväkodissaan tarvetta meidän tuotoksellemme ja lähdimme tästä hiomaan yhteistyötä. Arviomme myös kahdestaan tulevaa prosessia ja siihen liittyviä aikatauluja, aihetta ja käytännön järjestelyjä.

Väliarviointi keskittyy prosessin toiminnan arviointiin. Väliarvioinnin tehtävä on siis arvioida prosessin toimintaa suhteessa alussa laadittuihin tavoitteisiin. Keskeinen kysymys on, että mahdollistaako toiminta asetettujen tavoitteiden saavuttamisen. Väliarvioinnin kautta prosessin tavoitteet voivat muovautua myös uudestaan. (Suopajarvi 2013, 23, 25–26.) Myös meidän opinnäytetyömme tarkoitus muovautuivat hieman uusiksi opinnäytetyön toteutusvaiheessa. Alkuperäinen tarkoituksemme oli edistää opinnäytetyöllä varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun välistä yhteistyötä. Jouduimme kuitenkin luopumaan tästä yhteistyön edistämisen ajatuksesta, koska emme saaneet lastensuojelua mukaan prosessiin. Opinnäytetyömme tarkoitus muuttui siten varhaiskasvattajien tietoisuuden lisäämiseen ehkäisevästä lastensuojelusta. Olimme alussa suunnitelleet, että pidämme tuotoksesta väliarvioinnin toimeksiantajan kanssa.

Sekä meidän että toimeksiantajan aikataulujen takia emme voineet pitää väliarviointia tuotoksesta eli oppaasta. Arvioimme kuitenkin sitä itse työstämisen lomassa usein. Vertasimme opasta ryhmähaastattelusta saatuun tietoon ja näin arvioimme toiveiden toteutusta.

Loppuarvioinnissa arvioinnin kohteena ovat prosessin tulokset, vaikuttavuus ja tuotos. Loppuarviointi vastaa kysymyksiin: mitä prosessi sai aikaan ja mitkä ovat prosessin tulokset. Lopussa arvioidaan myös koko prosessin onnistumista. (Suopajarvi 2013, 23–27.) Viimeisessä arvioinnissa tarkastellaan siis sitä, miten kehittämistyössä onnistuttiin ja miten sitä voisi muuttaa ja kehittää, mitä tehtiin hyvin, mitä olisi voinut tehdä eri tavalla, päästiinkö alussa asetettuun tavoitteeseen ja palveleeko lopputulos sitä (Ojasalo ym. 2010, 47–48). Opas oli tarkoitus arvioida kyselylomakkeen avulla (liite 2). Lähetimme arviointilomakkeen yhteyshenkilölle sähköisenä huhtikuussa 2020. Pyysimme häntä jakamaan arviointilomakkeen jokaiseen tiimiin ja lähettämään vastaukset sähköpostilla meille. Muuttuneiden tilanteiden vuoksi arviointi jäi kuitenkin saamatta.

10 Ryhmähaastattelusta saatu tieto

Pyrimme selvittämään ryhmähaastattelulla varhaiskasvatuksen henkilöstön valmiuksia toimia lastensuojelullisissa tilanteissa. Halusimme kuulla työntekijöiden ajatuksia ja tuntemuksia monialaisesta yhteistyöstä sekä lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Haastattelukysymyksien ja vapaamuotoisen keskustelun avulla selvitimme työntekijöiden tarpeita tulevaan oppaaseen ja sen sisältöön. Tarjosimme myös mahdollisuuden vaikuttaa oppaan sisällön lisäksi sen visuaaliseen ilmeeseen. Ryhmähaastatteluamme osallistui päiväkodin henkilökuntaa eri ryhmistä ja eri tehtävänimikkeillä. Myös heidän työtaustansa olivat hyvin erilaisia ja työkokemuksen kesto vaihteli.

Haastateltavat kertoivat kokemuksiaan ja esimerkkitapauksia lastensuojelun kanssa tehdystä yhteistyöstä (liite 1). Haastateltavilla oli ollut aiempia kokemuksia lastensuojeluilmoituksen tekemisestä. Aiemmat kokemukset olivat herättäneet tunteita, joita olivat vaikeus, yllätys ja shokki. Kokemukset olivat

olleet erilaisia. Haastateltavat kertoivat miettineet lastensuojelutilanteissa, miltä lapsesta tai vanhemmista tuntuu ja miten yhteistyö toimii näiden tilanteiden jälkeen perheen kanssa.

Kaikille haastateltaville lastensuojeluprosessi ei ollut selvä. Lastensuojeluprosessia ei ole käyty läpi päiväkodissa eivätkä haastateltavat olleet sitä mistään ennen kuulleet. He kuitenkin tiesivät, miten päiväkodissa toimitaan, kun lastensuojeluilmoituksen tarve nouse esille. Haastateltavat kertoivat, että ensin he käyvät tiimin kanssa läpi tilannetta ja havainnoivat sitä. Päiväkodinjohtaja tekee ilmoituksen. Haastateltavat kokivat ongelmaksi tunnistaa tilanteet, joissa lastensuojeluilmoituksen tekeminen on tarpeen. Oli myös epäselvää, keneen heidän tulee ottaa yhteyttä kussakin tilanteessa.

Haastateltavat kokivat yhteistyön lastensuojelun kanssa liian vähäiseksi. Varhaiskasvatuksen työntekijät toivoisivat tiiviimpää yhteistyötä ja, että joku lastensuojelusta tulisi esittelemään heille palvelujaan. Haasteita yhteistyöhön toivat myös lastensuojelun salassapitovelvollisuudet. Varhaiskasvatuksen työntekijät kokivat, että yhteistyö on yksipuolista. Varhaiskasvatus antaa tietoa lastensuojeluun, mutta lastensuojelusta ei kerrota mitään varhaiskasvatukselle.

Haastateltavat kertoivat, että opas tulisi tarpeeseen, koska heidän päiväkodissaan oli vasta noussut huoli, miten lastensuojeluilmoitus tulisi tehdä. Opas aiottiin laittaa osaksi perehtymiskansiota. Haastattelun avulla haastateltavat halusivat vaikuttaa oppaan sisältöön kertomalla tarpeistaan ja toiveistaan. Oppaaseen toivottiin Siun soten lastensuojelun yhteystiedot, jotka laitoimme oppaaseen. Myös lastensuojeluprosessin napakka runko laitettiin oppaaseen haastateltavien toiveesta. Toivotuimmat menetelmät oppaaseen olivat huolen vyöhykkeet ja kysymyspatteristo, joiden avulla haastateltavat voivat hahmottaa tilanteita, joissa lastensuojeluilmoitus olisi tarpeen.

10.1 Ryhmähaastattelun teemoittelu

Nauhoitimme ryhmähaastattelun puhelimen avulla. Meillä oli myös mukana kannettava tietokone, kyniä ja paperia muistiinpanojen varalta. Ryhmähaastattelu

kesti noin 45 minuuttia. Kun olimme suorittaneet ryhmähaastattelun, aloimme sen pohjalta tekemään oppaalle runkoa. Päätimme käyttää rungon muodostamisessa teemoittelua. Teemoittelussa analysoidaan haastattelusta tullutta tietoa. Siinä painottuu teemojen tarkoitus ja mitä kustakin teemasta on sanottu haastattelun aikana. Teemoittelussa haastattelu ryhmitellään erilaisten aihepiirien mukaan ja näiden teemojen esiintymistä vertaillaan haastatteluaineistosta. Tarkoituksena on etsiä teemoja haastattelusta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 92–93.) Tutkijat voivat yhdessä miettiä, millaisia tärkeitä teemoja tutkimusaineistosta tulee esille ja sen kautta alkaa tehdä yhdessä teemoittelua (Vilkkä 2015, 138).

Haastattelun voi kirjoittaa sanasta sanaan koko haastatteludialogista tai pelkistää esimerkiksi vain teema-alueista. Tutkimustehtävä määrittelee, miten tarkka haastattelun analysointi on tarpeen. (Hirsjärvi & Hurme 2010, 138–140.) Suoritimme haastattelun teemoittelun Word-tietokoneohjelmalla. Siihen meni yksi päivä. Kuuntelimme nauhoitettua haastattelua läpi ja pelkistimme sitä. Pelkistettyä haastattelumateriaalia tuli reilut 4 sivua fontilla Arial ja fonttikoolla 12. Ryhmähaastattelu pelkistettiin sanatarkasti, mutta siitä jätettiin ulkopuolelle sellaiset asiat, jotka eivät liittyneet haastatteluun.

Kun ryhmähaastattelu oli käyty läpi, aloitimme teemojen valitsemisen. Olimme jo ryhmähaastattelun aikana huomanneet, mitkä teemat nousivat eniten ylös, kuten lastensuojeluilmoituksen tekemiseen liittyvät tunteet ja lastensuojeluilmoitusprosessin epäselvyys. Mietimme teemoja myös opinnäytetyömme kannalta ja mitkä teemat olisivat tärkeitä tuotoksessamme eli oppaassa. Jaoimme pelkistetyn ryhmähaastattelun viiteen teemaan. Teemoiksi valiutui lastensuojelusta esille nousseet tunteet ja kokemukset, lastensuojeluprosessin epäselvyys, missä tilanteessa lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, moniammatillisen yhteistyön haasteet ja varhaiskasvatuksen työntekijöiltä heräävät toiveet. Valitsimme jokaiselle teemalle oman värin, esimerkiksi lastensuojelun kanssa tehtävä yhteistyö oli värillä violetti, jolla yliviivasimme tähän teemaan liittyen tekstistä lauseita. Yliviivasimme lauseita eri väreillä Word-tiedostossa ja siirsimme yliviivatut lauseet eri teemojen alle erilliseen Word-tiedostoon. Kun jokaisen teeman alle oli valittu pelkistetystä tekstistä lauseita,

aloimme kirjoittaa opasta. Analyysin pohjalta oppaan laatiminen helpottui ja selkeni todella paljon.

11 Oppaan laatiminen

11.1 Oppaan tekoprosessi

Toiminnallisessa opinnäytetyössä lopullisena tuotoksena syntyy jotain konkreettista, kuten opas, kirja tai tietopaketti (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51). Teimme toiminnallisen opinnäytetyömme lopullisena tuotoksena oppaan. Saimme idean oppaaseen jo ennen toimeksiantajan löytymistä työkentiltä nousseiden tarpeiden myötä. Esittelimme ehdotuksemme toimeksiantajalle ja hän esitti kiinnostuksensa opasta kohtaan. Opas käsittelee jotain tiettyä aihetta ja pitää sisällään asiaankuuluvia ja tarpeellisia neuvoja. (Torkkola, Heikkinen & Tiainen 2002, 34.) Meillä oli jo valmiina ajatuksia siitä, mitä opas pitää sisällään, mutta tarkemmat rajaukset sisältöön tulivat ryhmähaastattelussa nousseista toiveista. Torkkolan ym. (2002, 34–39) mukaan hyvä opas on selkeä niin visualisuudeltaan kuin kieleltäänkin. Opasta suunniteltaessa on hyvä pohtia kenelle ja miksi opas tehdään. On tärkeää pohtia ketkä hyötyvät oppaasta ja miten he hyötyvät siitä parhaiten.

Opinnäytetyömme varsinaisena lopputuotoksena syntyi opas ehkäisevästä lastensuojelusta varhaiskasvattajille. Tarve oppaalle tuli tekemistämme havainnoista varhaiskasvatuskentällä työskennellessämme. Prosessimme eteni Salosen (2013) konstruktivisen mallin mukaan ja alkoi aloitusvaiheella eli tarpeen tunnistamisella. Meillä oli siis jo valmis idea, jota lähdimme tarjoamaan toimeksiantajallemme keväällä 2019. Varsinaisia aiheenrajauksia teimme yhdessä toimeksiantajan kanssa keskustelemalla aiheesta ja toteutuksesta. Näin muovautui myös koko opinnäytetyömme tarkoitus ja tavoite.

Suunnitteluvaiheessa, eli opinnäytetyösuunnitelman tekovaiheessa, kirjataan tietoperustaa, mitä tehdään ja millä menetelmillä, aikataulutusta, budjettia, luotettavuutta ja pohdintaa (Salonen 2013, 17). Suunnitteluvaiheessa aloimme

tekemään suunnitelmaa oppaan toteutuksesta ja tutkimaan aiheeseen liittyvää teoriaa. Etsimme paljon eri lähteitä sekä varhaiskasvatuksesta, että lastensuojelusta kasvattaaksemme valmiuksiamme oppaan toteutukseen. Oppaan lopullinen sisältö rajautui pitämämme ryhmähaastattelun myötä. Halusimme, että opas palvelee nimenomaan käyttäjiään ja tästä syystä päädyimme osallistamaan varhaiskasvatuksen henkilöstön oppaan suunnitteluun. Ryhmähaastattelu antoi meille paljon uusia näkökulmia opasta ja koko opinnäytetyötä ajatellen. Ryhmähaastattelun jälkeen tiesimme mistä asioista meidän täytyy kerätä lisää teorial tietoa.

Työstövaiheessa valmistetaan tuote, johon on ollut tarve. Työstövaihe on toiseksi tärkein vaihe koko prosessissa, koska siinä käydään läpi kehittämishankkeen osatekijät, joita ovat esimerkiksi eri tutkimusmenetelmät, aineistot ja dokumentointitavat. (Salonen 2013, 18.) Konkreettinen työstövaihe eli meidän tapauksessamme oppaan työstäminen alkoi verkkotyökalun valinnasta. Etsimme sopivaa työkalua oppaan tekemiseen ja kokeilimmekin muutamia. Päädyimme lopulta toteuttamaan sen Canva- nimisellä sovelluksella. Alkuun otsikoimme oppaan sivut ja pohdimme, mikä on paras järjestys niille. Päädyimme laittamaan ne mahdollisimman kronologiseen järjestykseen. Sivujen tekstit koottiin varsinaisesta opinnäytetyöstämme, johon ne oli vastaavasti referoitu teoriakirjallisuudesta. Tiivistimme kuitenkin tekstiä oppaaseen vielä lyhyempään muotoon ja karsimme turhia täytesanoja.

Kun olimme tyytyväisiä teksteihin, aloimme tyylittelemaan opasta. Lisäsimme pieniä kuvia jokaiselle sivulle tuomaan visuaalista ilmettä ja valitsimme myös tekstien fontit ja värit. Oppaan sisältöä ja rakennetta sekä arviointia avaamme seuraavissa kappaleissa tarkemmin. Valmiin oppaan lähetimme sähköisesti PDF-muodossa toimeksiantajapäiväkodin yhteyshenkilöllemme.

11.2 Oppaan sisältö

Opas alkaa sisällysluettelolla, joka kertoo heti mitä otsikoita oppaasta löytyy. Ajatuksenamme oli, että sisällysluettelo nopeuttaa lukijaa tilanteessa, jossa täytyy tarkistaa vain jonkin tietty kohta, esimerkiksi yhteystiedot. Oppaan

ensimmäinen varsinainen tekstisivu on johdanto, joka puhuttelee lukijaa eli tässä tapauksessa varhaiskasvatuksen henkilöstöä. Se avaa oppaan tarkoitusta sekä tavoitteita ja kertoo, mitä opas sisältää. Johdannossa nostamme esiin ryhmähaastattelusta saamamme teeman ”lastensuojelusta esiin nousseet tunteet ja kokemukset”. Haluamme näin rohkaista jo heti johdannossa varhaiskasvattajaa siinä, että hän ei ole tunteidensa kanssa yksin ja moni samassa tilanteessa oleva voi tuntea samoin.

Pyrimme siihen, että opas etenee alusta loppuun johdonmukaisessa järjestyksessä ja on täten selkeä kokonaisuus. Asiasisältö alkaa kronologisesti alusta eli huolen heräämisestä. Tällä tarkoitetaan siis sitä, kun olet töissä varhaiskasvatuksen kentällä ja sinulle herää huoli lapsesta tai hänen huoltajastaan. Tämän sivun lähteenä on käytetty Huhtasen (2007) kirjaa ”Kun huoli herää varhainen puuttuminen koulussa”. Tämä siitä syystä, että halusimme kertoa lyhyesti varhaisen puuttumisen käsitteestä, joka on noussut viime vuosina isoon rooliin varhaiskasvatuksessa. Tämän jälkeen tulee lista esimerkeistä, jolloin huolen tulisi herätä. Lista tarjoaa useita esimerkkejä, mutta ei ole yksiselitteinen. Se kuitenkin auttaa jäsentelemään ajatuksia siitä, onko tilanne yleisesti huolestuttava vai täysin normaali. Esimerkkilista on koottu kaikista viidestä oppaan lähteestä, koska halusimme että oppaassa on useita esimerkkejä mahdollisimman erilaisista huolenaiheista. Nämä sivut tukevat haastattelusta saatua ”missä tilanteessa lastensuojeluilmoitus tulee tehdä” -teemaa.

Tästä opas siirtyy kohtaan ”Mitä teen, kun huoli herää”, eli nyt työntekijän huoli on herännyt ja opas vastaa kysymykseen, miten tilanteessa toimitaan. Kerromme huolen puheeksi ottamisesta ja huolen vyöhykkeistä. Huolen puheeksi otosta kertova tieto on peräisin Arnkilin ja Erikossonin (2012) kirjasta ”Huoli puheeksi – opas varhaisista dialogeista sekä Hämeen-Anttilan (2017) tekstistä Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Huolen vyöhyketaulukko on tehty mukaillen THL:n (2014) Lastensuojelun käsikirjasta löytyvää huolen vyöhykkeistöä ja sitä on täydennetty myös edellä mainitulla Arnkilin ja Eriksonin kirjalla.

Kokosimme pienen kysymyspatteriston avuksi huolen puheeksiottoon huoltajien kanssa. Tämä lista antaa konkreettisia neuvoja huolen puheeksi ottamisen keskusteluun. Lista on koottu kaikkien oppaan lähteiden pohjalta. Sekä ”Mitä teen, kun huoli herää”, että ”Kysymyspatteristo huolen puheeksiottoon huoltajien kanssa” tukee monia teemojamme. Siinä yhdistyy varhaiskasvatuksen henkilöstön tunteet ja kokemukset, päälimmäisenä epävarmuus, varhaiskasvatuksen työntekijöiltä tulleet toiveet, etenkin kysymyspatteristosta, lastensuojeluprosessin epäselvyys ja missä tilanteessa lasten suojeluilmoitus tulee tehdä.

Tämän jälkeen siirrymme lastensuojeluilmoituksen tekemiseen ja avaamme, miten ilmoitus tehdään ja mitä ilmoitusta tehdessä tulee kertoa. Tämä kappale pureutuu erityisesti teemaan ”missä tilanteessa lastensuojeluilmoitus tulee tehdä”. Seuraavalla sivulla kerromme lyhyesti lastensuojeluprosessista, joka on usein vieras varhaiskasvattajille ja nousi myös yhdeksi teemaksemme eli ”lastensuojeluprosessin epäselvyys”. Lastensuojeluilmoitus ja -prosessi on koottu Lastensuojelulaista (88/2010) sekä THL:n (2018) Lastensuojelun käsikirjasta. Nämä lähteet siitä syystä, että nämä kaksi lähdettä on kaikista eniten ajan tasalla.

Seuraavalla sivulla on yhteystiedot, joihin päiväkotit voi ottaa yhteyttä. Yhteystiedot löytyivät Siun soten verkkosivuilta. Oppaan viimeisellä sivulla on lähteet, joista opas on koottu. Oppaaseen ei ole lisätty lähdemerkintöjä tekstin sisään, koska toimeksiantajan toiveena oli mahdollisimman selkeä opas. Koimme, että lähdemerkinnät tiiviin tekstin seassa tekisi siitä epäselvän näköisen. Tästä syystä päädyimme laittamaan lähteet näkyviin vain lähdeluetteloon oppaan viimeiselle sivulle. Koko opas kantaa haastattelusta saatua ”varhaiskasvatuksen työntekijöiltä heräävät toiveet” -teemaa.

11.3 Oppaan rakenne

Oppaamme on kooltaan A4 ja siinä on yhteensä 12 sivua mukaan lukien kansi. Oppaan tekstit on kerätty teoriakirjallisuuden, aiheeseen liittyvien internetjulkaisujen ja lainsäädännön pohjalta. Pyrimme käyttämään oppaan

lähteinä mahdollisimman uusia ja ajan tasalla olevia lähteitä. Tästä syystä esimerkiksi lastensuojelulaki ja Terveystieteiden ja hyvinvoinninlaitoksen Lastensuojelun käsikirja oli todella käytetyt lähteet oppaassamme. Näissä kahdessa lähteessä tieto on aina ajan tasalla ja päivittyy sitä mukaan, kun muutoksia tulee. Halusimme kuitenkin käyttää useampaa eri lähdettä, jotta oppaasta tulisi luotettava. Lopulta opas koottiin viidestä eri lähteestä, joista kolme oli kirjoja, yksi lakitekstiä ja yksi nettijulkaisu eli THL:n Lastensuojelun käsikirja. Kirjalähteinä käytimme Arnkilin ja Erikssonin (2012) ”Huoli puheeksi – opas varhaisista dialogeista”, Huhtasen (2007) ”Kun huoli herää varhainen puuttuminen koulussa” sekä Hämeen-Anttilan teksti (2017) ”Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut” teoksesta Sosiaalityön käsikirja. Kaikkia viittä lähdettä on luonnollisesti käytetty myös varsinaisen opinnäytetyömme lähteinä.

Osallistavan ryhmähaastattelun vastauksissa korostui se, että toivomus oli saada mahdollisimman selkeä paketti, joka ei sisällä niin sanottuja ”turhia” asioita, ylimääräisiä yksityiskohtia tai vaikeita lakitekstejä. Otimme tämän huomioon oppaan laatimisessa ja pyrimme tekemään siitä mahdollisimman tiiviin, kuitenkin niin, ettei tärkeät pointit jää pois. Pyrimme kirjoittamaan oppaan selkeällä kielellä ja sanomaan esimerkiksi lastensuojelulaista poimitut asiat omin sanoin, koska tiukka lakiteksti voi olla alkuun vaikeasti ymmärrettävää.

Oppaan tekemisessä pitää huomioida viestinnälliset ja visuaaliset keinot, jotta opas vastaisi toimeksiantajan tarpeita (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51). Oppaan ulkonäköön kannattaa kiinnittää huomiota. Sen tulisi olla selkeä ja lukijaa houkutteleva. On tärkeää rajata aihe, mistä oppaassa kerrotaan. Kaikki kerrottava ei useinkaan mahdu yhteen oppaaseen. Hyvä opas on sellainen, joka tiivistää jonkin suuremman kokonaisuuden pienempään pakettiin. Oppaaseen on koottu ne kyseessä olevan aiheen tärkeimmät asiat. Selkeä kappalejako tekee oppaasta helppolukuisemman ja helpommin jäseneltävän. Jos opas pitää sisällään suoria ohjeita, on niissä hyvä käyttää käskymuotoa, esimerkiksi ”Soita poliisille” tai ”Tee lastensuojeluilmoitus”. Oppaassa voi käyttää kuvia herättelemään mielenkiintoa, selkeyttämään aihetta tai tuomaan visuaalista ilmettä. (Torkkola ym. 2002, 40–44.) Jotta opas erottuisi edukseen muista

samantapaisista oppaista, on tärkeää, että se on visuaalisesti ja sisällöltään lukijan näköinen (Vilkkä & Airaksinen 2003, 52).

Kaikki meidän oppaamme tekstifontit ja kuvat on peräisin Canva-sovelluksesta. Halusimme oppaaseemme jonkin teeman, joka kulkee alusta loppuun asti ja tuo vähän väriä ja mielenkiintoa asiasisällön rinnalle. Oppaamme teemaksi valikoitui merimiehet ja laivasto. Teema oli helppo keksiä, koska se tuli päiväkodin omasta teemasta suoraan. Halusimme, että opas on päiväkotiteemaan sopiva, eikä kuvitukseltaan liian jäykkä ja aikuismainen, vaikka oppaan aihe onkin vakava. Pyrimme kansikuvassa tavoittelevaan hieman lastenkirjamaisuutta.

11.4 Oppaan arviointi

Projektin luonteeseen kuuluu se, että se myös päättyy jossain vaiheessa. Projektin lopettamisvaiheessa laaditaan loppuraportti, jossa voidaan esittää tuloksia ja mahdollisia jatkokehittämisideoita. Projektin päättäminen tarkoittaa myös projektiin osallistuneiden yhteistyön päättymistä. (Kettunen 2009, 44–45.)

Salosen (2013, 20) konstruktivisen mallin mukaan viimeinen prosessin vaihe on valmiin tuotoksen esittely ja käyttöönotto. Prosessin päätösvaiheeseen kuuluu myös loppuarviointi. Arvioinnissa voidaan keskittyä kahteen kysymykseen: toteutuiko asetetut tavoitteet ja mitä saatiin aikaan. (Seppänen-Järvelä 2004, 25.) Oppaan arviointia varten teimme arviointilomakkeen toimeksiantajalle (liite 2). Arviointilomakkeessa oli kysymyksiä niin oppaan sisällöstä kuin ulkonäöstäkin. Alkuperäinen tarkoituksemme oli viedä lomakkeet päiväkotiin itse ja samalla esitellä opas työntekijöille. Tästä suunnitelmasta jouduttiin kuitenkin luopumaan esteiden vuoksi. Päädyimme lähettämään lomakkeet yhteyshenkilöllemme sähköisesti huhtikuussa ja pyysimme häntä jakamaan arviointilomaketta jokaiseen päiväkodin tiimiin täytettäväksi. Emme kuitenkaan saaneet arviointilomakkeiden vastauksia takaisin.

Tutkimuspäiväkirjaan tutkija merkitsee aineistoa ja jäsentelee omia ajatuksiaan ja mietteitään, joita on herännyt prosessin aikana. Tutkimuspäiväkirjaan on myös kätevää merkitä prosessin eteneminen, koska sitä tarvitsee opinnäytetyön

loppupohdinnassa ja arvioinnissa. (Huovinen & Rovio 2007, 106–107.) Arvioimme ja refleктоimme opasta kuitenkin itse tutkimuspäiväkirjan avulla. Katsoimme mitä huomioita ja muistiinpanoja olimme kirjoittaneet siihen oppaasta ja keskustelemalla arvioimme, oliko oppaassa huomioitu tutkimuspäiväkirjaan kirjoitetut muistiinpanot. Meidän on vaikea vastata täydellisesti siihen, vastasiko opas varhaiskasvatushenkilöstön tarpeisiin, mutta voimme kuitenkin arvioida miten meidän mielestämme opas vastaa ryhmähaastattelussa tullessiin toiveisiin. Lopullinen näkemys voi silti olla erilainen, koska tähän vaikuttaa muun muassa se, olemmeko ymmärtäneet ryhmähaastattelussa esiin tulleet toiveet oikein. Arvioimme kuitenkin oppaan omasta näkökulmastamme tutkimuspäiväkirjaan ja ryhmähaastattelusta saatuun tietoon perustuen.

Mielestämme oppaan sisältö vastaa varhaiskasvattajien toiveita ja haastattelusta saatuja teemoja, joita olivat lastensuojelusta esille nousseet tunteet ja kokemukset, lastensuojeluprosessin epäselvyys, missä tilanteessa lastensuojeluilmoitus tulee tehdä, moniammatillisen yhteistyön haasteet sekä varhaiskasvatuksen työntekijöiltä heräävät toiveet. Valitut aiheet ovat myös tavoitteiden kannalta olennaiset ja tärkeät. Meidän mielestämme oppaan sisältö on hyvin rajattu, mutta on vaikeaa arvioida antaako opas riittävästi tietoa sellaiselle ihmiselle, jolle aihe on täysin vieras. Ryhmähaastattelusta saadun käsityksen mukaan jokaisella varhaiskasvattajalla oli kuitenkin jonkin verran tietoa aiheesta. Olemme tyytyväisiä oppaan visuaaliseen ilmeeseen. Tavoittelimme oppaan ulkonäöltä ja etenkin kannelta lastenkirjamaisuutta ja mielestämme tavoitimme sen. Varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ei ollut juurikaan toiveita visuaalisesta ilmeestä muutoin, kun sen osalta, että he toivoivat oppaasta selkeää ja tiivistä kokonaisuutta, jossa ei ole liikaa kuvia ja värejä. Pyrimme siis pitämään ulkoasun simppeleinä ja sellaisena, että oppaan sanoma tulee esiin eikä huku esimerkiksi kuvien alle.

Ryhmähaastattelussa ei erikseen toivottu oppaaseen esimerkkitapauksia lastensuojelullisista tilanteista varhaiskasvatuksessa, mutta tutkimuspäiväkirjassamme olimme pohtineet ja refleктоineet, olisiko ne hyvä lisä. Tämä jäi kuitenkin pois oppaasta, mutta ne olisivat voineet konkretisoida asiaa paremmin. Laitoimme kuitenkin konkreettisia huolen puheeksi oton esimerkkejä

oppaaseen, koska vastaavasti niitä toivottiin. Esimerkkejä olisi kuitenkin voinut olla enemmän eri tilanteisiin, esimerkiksi niin että olisi esimerkkitapausta ja sen jälkeen tilanteeseen sopivat huolen puheeksi oton kysymykset.

Opas on mielestämme kokonaisuudessaan toimiva ja palvelee varhaiskasvatuksen ammattilaisia. Se on helppolukuinen ja ei sisällä ylimääräisyyksiä. Se sopii kaikille varhaiskasvatuksen ammattinimikkeille, sekä on hyvä lisä päiväkodin perehdytyskansioon alan opiskelijoita sekä uusia työntekijöitä ajatellen. Tämän opinnäytetyön jatkokehittämisideoissa kerromme lisää mahdollisista kehittämisideoista opinnäytetyön ja oppaan suhteen.

12 Pohdinta

12.1 Opinnäytetyölle asetettujen tavoitteiden toteutuminen

Kehittäminen nähdään konkreettisena toimintana, jolla on tavoite. Lopussa arviointi tapahtuu sen mukaan, miten alussa laadittu tavoite on saavutettu. (Toikko & Rantanen 2009, 14–16.) Viimeisessä arvioinnissa tarkastellaan, miten kehittämistyössä onnistuttiin ja miten sitä voisi muuttaa ja kehittää, mitä tehtiin hyvin, mitä olisi voinut tehdä eri tavalla, päästiinkö alussa asetettuun tavoitteeseen ja palveleeko lopputulos tarvetta (Ojasalo, Moilanen & Ritalahti 2010, 47–48). Opinnäytetyöprosessin tavoitteena meillä oli lisätä varhaiskasvatuksen työntekijöiden tietoisuutta ehkäisevästä lastensuojelusta ja lisätä heidän valmiuksiaan toimia näissä tilanteissa. Tavoitteena oli myös tehdä konkreettinen opas. Koska emme saaneet toimeksiantajalta arviointia oppaasta, olemme arvioineet ja reflektoineet itse tavoitteiden toteutumista tutkimuspäiväkirjan avulla ja vertaamalla prosessin lopputulosta asetettuihin tavoitteisiin. Tässä tulee ottaa huomioon, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä voi olla erilaiset näkemykset prosessin tavoitteiden toteutumisesta kuin meillä. Tutkimuksellisessa kehittämistoiminnassa prosessia tulee seurata ja arvioida. Tässä prosessin seuraamisessa tutkimuspäiväkirjan pitäminen auttaa koko prosessin ajan. (Toikko & Rantanen 2009, 82–83.) Tutkimuspäiväkirjaan on kätevää merkitä prosessin eteneminen, koska sitä tarvitsee opinnäytetyön

loppupohdinnassa. Palaamalla tutkimuspäiväkirjan teksteihin, tutkijan on helpompi muistella opinnäytetyntyöprosessin kulkua. (Huovinen & Rovio 2007, 106–107.)

Tutkimuksellinen kehittämistyö lähtee ongelmanlähtöisestä toiminnasta ja siitä yleensä syntyy joku uusi konkreettinen tuotos, kuten opas. Tällaiselle tuotokselle on tarve ja tuotoksella pyritään saamaan ratkaisu ongelmaan. Tuotoksessa oleva tieto on sovellettavissa. (Anttila 2007, 14.) Hyvä opas on selkeä niin visualisuudeltaan kuin kieleltäänkin. Opasta suunniteltaessa on hyvä pohtia, miksi opas tehdään. On tärkeää pohtia ketkä hyötyvät oppaasta ja miten he hyötyvät siitä parhaiten. (Torkkola ym. 2002, 34–36, 39.) Oppaasta tuli monipuolinen, selkeä ja napakka tietopaketti. Arvioimme, että saimme laitettua oppaaseen ryhmähaastattelussa esille nousseet tarpeet ja toiveet. Tietenkin, jotkut osa-alueet ovat voineet jäädä liian suppeiksi ja henkilökunta olisi saattanut toivoa niihin enemmän tietoa. Laitoimme oppaaseen Siun soten yhteystiedot, joten henkilökunnan on helppo etsiä ja katsoa oppaasta, minne heidän tulee ottaa yhteyttä.

Kun aloitimme opinnäytetyöprosessin, päiväkodissa oli noussut huoleksi lastensuojeluilmoituksen tekeminen, josta opinnäytetyön tarve tuli. Kun prosessi eteni, pidimme ryhmähaastattelun. Ryhmähaastattelusta nousi esille, että varhaiskasvatuksen henkilöstöllä ei ollut tietoa, miten lastensuojeluprosessi etenee ja miten näissä tilanteissa tulisi toimia. Uskomme, että ryhmähaastattelun ja oppaan avulla henkilöstön valmiudet toimia näissä tilanteissa ovat selkiytyneet ja parantuneet. Oppaan avulla henkilöstön on helpompi miettiä, miten toimia ja keneen ottaa yhteyttä. Uskomme, että ryhmähaastattelu ja opas ovat herättäneet myös keskustelua henkilöstön välillä.

12.2 Opinnäytetyön merkitys

Varhaiskasvatuksen järjestäjillä on vastuu moniammatillisen yhteistyön toteuttamisesta lastensuojelun kanssa ja siitä, että yhteistyötä toteutetaan monialaisesti tarvittaessa (Opetushallitus 2018, 33). Käsitteenä yhteistyö tarkoittaa sitä, että ihmisillä on jokin yhteinen työ suoritettavana, ongelma

ratkaistavana tai päätös tehtävänä. Monialainen yhteistyö sosiaali- ja terveysalan asiakastyössä on eri asiantuntijoiden työskentelyä ja työn tavoitteena on pyrkiä huomioimaan asiakas kokonaisuutena. (Isoherranen 2005, 13–14.) Monialaisen yhteistyössä korostuvat asiakaslähtöisyys, vuorovaikutus, verkostojen huomioiminen, tiedon ja eri näkökulmien kokoaminen yhteen sekä rajojen ylitykset (Isoherranen 2005, 13–14). Hallintolaissa (434/2003) on pykälä viranomaisten yhteistyöstä, jonka mukaan viranomaisen on toimivaltansa rajoissa autettava toista viranomaista tämän pyynnöstä sekä muutoinkin pyrittävä edistämään yhteistyötä viranomaisten välillä. Pohdimme opinnäytetyön aihetta miettiessämme, mikä olisi sellainen asia mitä haluaisimme varhaiskasvatuksessa parantaa. Koimme jo heti alkuun, että lastensuojelullinen osaaminen on monin paikoin puutteellista ja kynnys yhteydenottoon liian korkea. Saimme tästä ajatuksen oppaasta, jota koko päiväkodin henkilöstö sekä harjoittelijat voisivat hyödyntää. Pohdimme, että jonkinlainen asenteen muutos olisi hyödyksi yhteistyölle jokaisen osapuolen toimesta.

Kun varhaiskasvatuksen henkilöstö tekee lastensuojelulle pyynnön lastensuojelutarpeen arvioimiseksi, tähän edellytetään lakisääteisesti yhteistyötä myös lapsen huoltajien kanssa (Mahkonen 2013, 123). Oppaan avulla varhaiskasvatuksen henkilöstö voi kehittyä myös yhteistyössä vanhempien ja huoltajien kanssa lastensuojelullisissa tilanteissa. Varhainen puuttuminen huolen puheeksi otolla, on tarkoitettu tehtäväksi päiväkodin sisällä, eikä lastensuojeluviranomaisen toimesta, yhteistyön mahdollisuus kuitenkin on olemassa ja se on otettava käyttöön tarpeen vaatiessa. (Taskinen, 2010, 39.) Jos varhaiskasvatuksen henkilöstön ajatus lastensuojelusta on tuntematon ja kaukainen, eivät he välttämättä osaa esittää asiaa selkeästi myöskään lapsen huoltajille. Olisi erittäin tärkeää saada karisteltua niin sanottu ”mörön viitta” lastensuojelun yltä. Niin varhaiskasvatus kuin lastensuojelukin pyrkii toimimaan lapsen edun mukaisesti ja pyrkimys on aina hyvään. Näin ollen koemme, että opinnäytetyömme tarkoitus on tärkeä ja merkityksellinen.

Huolen puheeksi ottaminen tulee toteuttaa kunnioittavassa hengessä keskustellen. Keskustelun tarkoitus on saada aikaan työntekijän ja huoltajan välille yhteisymmärrys lasta koskevan huolen käsittelemiseksi. (Taskinen 2010,

47). Vanhempien ja työntekijöiden välillä vallitsee sosiaalinen etäisyys, joka johtuu heidän rooleistaan. Työntekijän rooli on hoitaa lapsen pedagoginen kasvatusta ja tämän luo korkeamman aseman hänelle. Jotta keskustelu olisi vanhempien ja työntekijän välillä tasapuolista, heidän kummankin pitää olla rooleissaan samassa asemassa. (Huhtanen 2007, 156–164.) Olisi tärkeää, että varhaiskasvatuksen ammattilainen lähestyessään huolen puheeksi otolla vanhempaa, saisi aikaan kunnioittavan kohtaamisen. Olisi tärkeää, että varhaiskasvattaja osaa vastata edes jossakin määrin vanhemman mahdollisiin kysymyksiin lastensuojelun palveluista. Olisi hyvin tärkeää, että tilanteessa, jossa varhaiskasvattaja ehdottaa lastensuojelun tarpeen selvitystä vanhemmalle, hän kykenisi selventämään, ettei kyse ole suoraan radikaaleista toimista kuten huostaanotosta. Tästä syystä on hyvä tietää, miten selvitysprosessi etenee, ja mitä esimerkiksi avohuollon tukitoimet tarkoittavat konkreettisesti. Huolen puheeksi ottamistilanteessa olisi hyvä esittää asia niin, ettei vanhempi koe oloaan loukatuksi eikä kyse ole hänen kasvatustaitojensa kritisoinnista tai vanhemmuudessa epäonnistumisesta. Tästä syystä oppaassamme avataan huolen puheeksi ottoa vanhempien kanssa.

Varhaiskasvatuksen henkilöstö on velvoitettu tekemään lastensuojeluilmoituksen, jos he työssään kohtaavat huolen lapsesta ja näkevät tarpeen lastensuojeluun. Kuitenkin suurin osa lapsen suojelusta, kuten varhainen puuttuminen huolen puheeksi otolla, on tarkoitettu tehtäväksi päiväkodin sisällä, eikä lastensuojeluviranomaisen toimesta, yhteistyön mahdollisuus kuitenkin on olemassa ja se on otettava käyttöön tarpeen vaatiessa. (Taskinen, 2010, 39.) Varhaiskasvatuksessa työskentelevillä on velvollisuus paljastaa salassa pidettäviä tietoja lastensuojelulain, poliisilain, rikoslain, perusopetuslain ja oikeudenkäymiskaaren säännösten mukaan (Mahkonen 2013, 118–122). Oppaamme on tiivis ja selkeä tietopaketti, joka on tehty ryhmähaastattelussa tulleiden tulosten pohjalta. Se kehittää varhaiskasvatuksen henkilöstön tietotaitoa lastensuojelullisista tilanteista ja näin he saavat paremmat valmiudet turvata lapsen edun. Opas antaa myös varmuutta toimia lastensuojelutilanteissa ja avaa prosessia, jottei kukaan joudu tekemään ilmoitusta tietämättä sen seurauksia. Koemme, että opas antaa sopivissa määrin tietoa varhaiskasvattajille aiheesta. Ei liikaa yksityiskohtaista ja vaikealukuista informaatiota, mutta tärkeimmät asiat

kuitenkin. Opas ei kuitenkaan vastaa kokonaista koulutusta lastensuojelutyöstä ja varsinaisten päätösten ja lastensuojelutyön toteuttaminen on sen koulutuksen omaavien tehtävä.

Opetus- ja kulttuuriministeriö (2018, 10) kertoo varhaiskasvatussuunnitelman perusteissa, että varhaiskasvatuksen sosionomin osaamista voidaan hyödyntää erityisesti niissä tilanteissa, kun tarvitaan lasten ja perheiden palvelujärjestelmän tuntemusta. Varhaiskasvatuksen sosionomina työskentelevän henkilön työnkuvassa tulisi näkyä etenkin sosionomin koulutuksen tuottama osaaminen. Tämä osaaminen näkyy etenkin moniammatillisen yhteistyön toteuttamisessa, perheiden palveluohjauksessa sekä perheiden kasvuyhteistyön ja yhteisöllisyyden vahvistamisessa. Sosionomi voi työskennellessään varhaiskasvatuksessa hyödyntää tätä opasta muistin virkistämiseen, jos jokin asia on unohtunut. Kaikissa päiväkodeissa ei kuitenkaan välttämättä työskentele sosionomeja, joten näissä tilanteissa opas palvelee erityisen hyvin henkilöstöä, jolla on tietotaitoa enemmän esimerkiksi pedagogiikasta kuin monialaisesta yhteistyöstä.

12.3 Luotettavuus ja eettisyys

Luotettavuus on merkittävässä osassa koko tutkimusprosessin ajan. Tutkijalla tulee olla selkeä syy, miksi hän tutkii asiaa. Hänen täytyy pystyä vastaamaan kysymyksiin miksi, mitä ja miten. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 149–150.) Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden katsotaan liittyvän aineistonkeruun tiedostamiseen ja hallitsemiseen (Kiviniemi 2018, 83). Raportoinnissa tutkijan täytyy pyrkiä olemaan lähdekriittinen. Hänen täytyy pohtia, onko lähde luotettava ja pyrkiä käyttämään mahdollisimman uusia lähteitä. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 150.) Tutkijan näkemykset ja tulkinnat, tutkimusprosessi ja ilmiö kehittyvät tutkimuksen aikana ja tämä saattaa muuttaa luotettavuutta tutkimuksessa. Tutkijan näkemykset ja tulkinnat vaikuttavat miten hän esittää tulokset tai mitä tuloksia hän pitää tärkeimpinä. Jotta tutkimuksen kannalta parhaimmat tulokset saataisiin esille, on tutkijan hyvä tutkia ja huomioida ja pohtia omia näkemyksiään. Tutkimusraportti on luotettavuuden tärkein elementti. Huonosti

kirjoitetulla raportilla voidaan pilata uskottavuus tutkimuksesta, vaikka itse prosessi olisi toteutettu todella erinomaisesti. (Kiviniemi 2018, 83–86.)

Tutkijan on mietittävä etukäteen, millaista aineistoa hänen täytyy kerätä saadakseen tuloksia. Hänen tulee pohtia myös, mitkä asiat ovat olennaisia tutkimuksen kannalta. Tutkimusta tehdessä on suotavaa pohtia mikä tiedonhankinnan menetelmä palvelee parhaiten tutkittavaa asiaa ja mikä on tilanteeseen paras mahdollinen. Tutkimusmenetelmän tulee olla sellainen, joka antaa tutkittavilta aitoja vastauksia. Menetelmä ei saa johdatella tutkittavia antamaan tutkijaa miellyttäviä vastauksia. Jos tutkitaan ihmisiä, tulee huomioida ihmisten kunnioittava kohtelu. Lisäksi on hyvä pohtia mikä menetelmä on itse tutkijalle kaikista luontaisin, koska se voi vaikuttaa ja edistää tutkimuksen luotettavuutta. (Sarajärvi & Tuomi 2018, 146–147.)

Etiikka käsitetään päätöksentekotaitona, jossa pohditaan arjessa esiintyviä ilmiöitä ja kysymyksiä. Yleensä eettisille kysymyksille ei ole yksinkertaisia ja yhteiskunnallisia vastauksia, vaan niihin pitää etsiä vastaus pohtimalla ja perustelemalla. Eettiset kysymykset eivät yleensä ole yksinkertaisia ja niitä ei aina huomaa tai ne eivät avaudu heti tutkimuksen alussa. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 22–23.) Etiikka on tieteenala, jossa tutkimuksilla etsitään vastauksia moraalisiin kysymyksiin. Tutkimusetiikassa pyritään löytämään oikeat, noudatettavat eettiset säännöt ja syyt, miksi näitä sääntöjä tulisi noudattaa. Tutkimusetiikassa eettiset kysymykset koskevat tutkijoiden käyttäytymistä, arvoja ja hyveitä, joita tutkijan tulisi noudattaa tutkimuksen aikana. Tällaisia eettisiä kysymyksiä ovat totuuden etsiminen ja tiedon luotettavuus, tutkittavien ihmisarvon kunnioittaminen ja tutkijoiden keskeisten suhteiden normit. (Kuula 2006, 21–24.)

Eettinen päätöksenteko on prosessi, joka alkaa eettisten kysymysten olemassaolon tunnistamisella. Eettisten kysymysten näkeminen ja tunnistaminen on tärkeä taito tutkijalle, koska jos kysymyksiä ei tiedosta niihin on vaikea löytää vastausta. Toinen vaihe on kysymykseen reagoiminen, jossa esille tulleet kysymykset aletaan pohtimaan ja mitä vaihtoehtoja sille olisi ratkaisuksi. Ratkaisu pitää olla keskusteltu ja perusteltu kaikkien tutkijoiden kesken ja jokaisen pitäisi

saada tuoda esille omat näkemyksensä ja päätöksentekomallinsa. Kolmannessa vaiheessa sitoudutaan ratkaisuun ja sen toteuttamiseen. Neljännessä vaiheessa tutkija alkaa miettimään ratkaisun eettistä luotettavuutta ulkoa tulevan paineen takia. Tällaisia paineita ovat aikataulut ja resurssipula. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 26–28.)

Myös tutkijan oma henkilökohtainen elämä vaikuttaa tutkimuksen tekemiseen ja etenemiseen. Henkilökohtainen elämä herättää eettisiä kysymyksiä, esimerkiksi sitoutumisen, aikataulutuksen ja asioiden tärkeysjärjestykseen laittamisen suhteen. Tutkija saattaa laiminlyödä perhettään tai tehdä kaikkea muuta kuin itse tutkimusta. Näiden valintojen tekemiseen vaikuttaa tutkijan arvomaailma ja mitä asioita hän pitää tärkeänä. Työparin kanssa tutkimuksen tekemisessä herää kysymyksiä tasapuolisuudesta ja työmäärän jakamisesta. Toinen saattaa jättää toiselle enemmän työtehtäviä tai he priorisoivat aikataulutusta eri tavalla. Työparien olisi hyvä keskustella omista arvoistaan ja, miten työmäärää jaetaan. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 283–284.) Koska molemmat olemme aktiivisia ihmisiä ja meillä oli kiireiset aikataulut, heräsi opinnäytetyön tekemisessä eettinen kysymys, miten pidämme henkilökohtaisen elämän erillään tai miten järjestämme aikaa opinnäytetyön tekemiselle. Olimme kumpikin kirjoittaneet opinnäytetyöraporttia, mutta emme olleet jakaneet osa-alueita, joista kumpikin ottaa enemmän vastuuta. Tämä oli toiminut suunnitelmaa tehtäessä, mutta eteenpäin mentäessä me jaoimme raporttia vastuualueisiin. Koska teimme opinnäytetyön parina, keskustelimme arvoistamme, ideoista ja määränpäästämme ja teimme sen pohjalta suunnitelman opinnäytetyön tekemiseen ja sen etenemiseen.

Tutkimuksen tekemisen aikana herää eettisiä kysymyksiä metodin valinnasta (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 70). Koska opinnäytetyömme oli tutkimuksellinen kehittämistyö ja käytimme aineistonkeruumenetelmänä ryhmähaastattelua, heräsi eettisiä kysymyksiä haastattelusta ja ryhmähaastatteluun osallistuvien henkilöiden määrästä eli otoskoosta. Eettisiä kysymyksiä olivat millä perusteella valitsemme otoskoon ja minkälaisia henkilöitä ryhmähaastatteluun valitsemme. Valitseminen ei saa tapahtua helppouden ja kiireen takia. (Clarkeburn & Mustajoki 2007, 70–71.) Ryhmähaastattelumme oli vapaaehtoinen koko

päiväkodin henkilöstölle. Tämä koitui kuitenkin pieneksi haasteeksi, koska emme olleet ennalta sopineet ketkä ryhmähaastatteluun osallistuvat ja päiväkodin hektinen ja kiireellinen arki esti monien työntekijöiden osallistumisen. Monissa päiväkotiryhmissä oli ryhmähaastattelun kanssa yhtä aikaa tiimipalaverit, jotka estivät pääsyn meidän haastattelutilaisuuteemme. Meidän kiireelliseen aikatauluamme opinnäytetyön valmistumista silmällä pitäen ei mahtunut toista haastattelutilaisuutta. Mietimme ryhmähaastattelua tehdessä, riittääkö tämä otos vastaamaan opinnäytetyön aiheeseen ja miten omat resurssimme riittävät ryhmähaastattelun pitämiseen. Koska ryhmähaastatteluun osallistui neljä työntekijää päiväkodista, otos ei edusta enemmistöä.

12.4 Oppimiskokemukset ja ammatillinen kasvu

Opimme että opinnäytetyö on pitkä prosessi, jonka varrella tulee muutoksia, jotka täytyy selittää. Opinnäytetyöprosessissa kaikki asiat eivät riipu meistä, vaan toimeksiantaja on myös tärkeä prosessin ajan. Kun olimme saaneet suunnitelman valmiiksi, otimme yhteyttä toimeksiantajaan. Toimeksiantajalla oli vaihtunut päiväkodinjohtaja ja tämä vaikeutti opinnäytetyömme kiireellistä aikataulua, koska kukaan päiväkodissa ei tiennyt johtajan vaihduttua opinnäytetyöstämme. Jouduimme kertomaan opinnäytetyöstä uudestaan ja sopimaan tapaamisia. Ryhmähaastattelun pitäminen siirtyi tämän takia monella viikolla. Opimme, että prosessi on pitkä, kun aikataulu alkoi tulla vastaan. Olisimme voineet aloittaa sen aiemmin. Valitsimme meitä kiinnostavan aiheen ajoissa ja saimme toimeksiantajan myös melko nopeasti, mutta suunnitelman tekemiseen meni pitkä aika. Tämä hidasti prosessiamme, jonka takia loppuprosessissa meillä oli tiukka aikataulu.

Teimme opinnäytetyömme kehittämistyönä eli teimme oppaan varhaiskasvatuksen työntekijöille ehkäisevästä lastensuojelusta. Opimme prosessin aikana kehittämistyönprosessia ja sen tärkeydestä. Päiväkodeissa uutta tietoa ja tilanteita tulee koko ajan, joten kehittämistyöllämme oli merkitystä päiväkodin työntekijöiden työhön ja valmiuksiin toimia ehkäisevän lastensuojelun tilanteissa. Opinnäytetyön raportin kirjoittamisessa meillä oli omat ongelmamme, koska motivaatiota ei välillä ollut kirjoittamiseen. Olisimme myös voineet jakaa

osa-alueita keskenään, jotta prosessi olisi edennyt tehokkaammin. Jouduimme opettelemaan tarpeellisten lähteiden löytämistä, asiatekstin kirjoittamista sekä aiheen rajaamista.

Teimme opinnäytetyön parityönä. Ammatillista kasvua koimme parityöskentelyssä, josta on hyötyä tulevaisuuden työelämään. Meidän piti huomioida toisen menot ja aikataulut, myös toisen mielipiteiden ja arvojen huomioiminen oli tärkeässä asemassa prosessin onnistumiseksi. Ammatillista kasvua tuli lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen moniammatillisesta yhteistyöstä opinnäytetyönprosessin aikana. Vaikka olemme kumpikin käyneet lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen opinnot koulussamme, opimme uutta moniammatillisesta yhteistyöstä näiden tahojen välillä. Myös lastensuojelunprosessin tietämys on lisääntynyt opinnäytetyön tekemisen jälkeen. Osaamme kiinnittää huomiota huolta herättäviin asioihin, ja toimia paremmin näissä tilanteissa työtiimin sekä vanhempien kanssa. Myös lastensuojeluilmoituksen tekemisen valmiudet ovat parantuneet.

Olemme kumpikin suorittaneet erilaisia harjoitteluita päiväkodeissa. Ryhmähaastattelun pitäminen antoi uutta näkökulmaa päiväkodin maailmaan ja varhaiskasvatuksen opettajan työhön, kun ollaan lastensuojeluun ja siihen liittyvien tapauksien kanssa tekemisissä. Mielestämme oli kiinnostavaa kuulla haastateltavien erilaisia kokemuksia ehkäisevästä lastensuojelusta heidän työurillaan. Vaikka kumpikaan meistä ei ole harjoitteluissaan kohdannut ehkäisevään lastensuojeluun liittyviä tapauksia, herätti ryhmähaastattelu meidät siihen, että niitä tulee luultavasti vastaan työelämässä.

12.5 Jatkokehittämisideat

Jatkokehitysmahdollisuutena olisi toteuttaa opinnäytetyö myös lastensuojelun kanssa, jotta yhteistyö lastensuojelun ja varhaiskasvatuksen välillä olisi mutkatonta. Opinnäytetyössämme haastattelimme vain varhaiskasvatuksen työntekijöitä emmekä lastensuojelun. Jos kummatkin osapuolet olisivat olleet mukana opinnäytetyössä, saataisiin opinnäytetyöhön laajempi otos ja tarpeita voitaisiin ottaa kummaltakin osapuolelta. Myös lastensuojelun

vaitiolovelvollisuudesta saataisiin enemmän tietoa, jos lastensuojelu olisi ollut mukana. Jatkokehitysmahdollisuutena olisi myös tehdä oppaasta laajempi. Opas voisi sisältää erilaisia toimintatapoja huolen noustessa tai lastensuojelutilanteisiin. Oppaassa voisi olla myös erilaisia konkreettisia esimerkkitalanteita, joiden avulla olisi helpompi miettiä lastensuojeluilmoituksen tekemistä. Jos lastensuojelu olisi ollut mukana opinnäytetyössä, oppaaseen olisi saatu lastensuojelun näkemys mukaan. He olisivat voineet kertoa mitkä asiat heidän mielestään olisi tärkeää olla varhaiskasvattajien tiedossa lastensuojelullisissa tilanteissa.

Meidän haastattelukertamme sijoittui juuri hiihtoloman jälkeiselle viikolle ja ryhmähaastatteluun osallistui vain 4 henkilöä, vaikka päiväkodissa on kahdeksan ryhmää. Jatkokehitysmahdollisuutena olisi pitää ryhmähaastattelu eri ajankohtana kuin lomaviikon jälkeen. Päiväkodissa päivät ovat hektistä ja lomalta palaaminen näkyy päiväkodin arjessa. Myös ryhmähaastattelun tiedottaminen olisi voinut hoitaa eri tavalla. Me lähetimme haastattelukysymykset sähköisesti yhteyshenkilöllemme. Hän hoiti ryhmähaastattelun mainostamisen varhaiskasvatuksen työntekijöille, mutta olisimme itse voineet käydä paikan päällä kaikissa päiväkodin ryhmissä kertomassa ryhmähaastattelusta ja sen ajankohdasta. Haastattelutilaisuuksia olisi voinut myös pitää useamman kuin yhden, mutta se ei sopinut tämän opinnäytetyön aikataulutukseen.

Lähteet

- Anttila, P. 2007. Realistinen evaluaatio ja tuloksellinen kehittämistyö. Hamina: AKATIIMI Oy.
- Arnkil, T. & Erikson, E. 2012. Huoli puheeksi: Opas varhaisista dialogeista. Tampere: Juvenes Print.
- Clarkeburn, H. & Mustajoki, A. 2007. Tutkijan arkipäivän etiikka. Tampere: Vastapaino.
- Hallintolaki 434/2003.
- Heikkilä, A., Jokinen, P. & Nurmela, T. 2008. Tutkiva kehittäminen. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit Oy.
- Heinonen, H., Iivonen, E., Korhonen, M., Lahtinen, N., Muuronen, K., Semi, R. & Siimes, U. 2016. Lasten oikeudet ja aikuisten vastuut varhaiskasvatuksessa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2013. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2010. Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Tallinna: Raamatutrükikoda.
- Huhtanen, K. 2007. Kun huoli herää varhainen puuttuminen koulussa. Jyväskylä: PS-kustannus.
- Hujala, A., Puonti, A. & Saarnio, T. 2004. Lastensuojelu tänään. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Huovinen, T. & Rovio, E. 2007. Toimintatutkija kentällä. Teoksessa Heikkinen, H., Rovio, E. & Syrjälä, L. (toim.) Toiminnasta tietoon: toimintatutkimuksen menetelmät ja lähestymistavat. Helsinki: Kansanvalitusseura. 94–113.
- Hämeen-Anttila, L. 2017. Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tallinna: Printon. 216–246.
- Isoherranen, K. 2005. Moniammatillinen yhteistyö. Vantaa: Dark Oy.
- Joensuun kaupunki. 2020. Päiväkodit. <https://www.joensuu.fi/paivakodit>. 22.03.2020.
- Jyrkiäinen, A. & Koskinen-Sinisalo, K-L. 2012. Yhteisöllinen kirjoittaminen. Helsinki: BTJ Finland Oy.
- Kananen, J. 2014. Toimintatutkimus kehittämistutkimuksen muotona: Miten kirjoitan toimintatutkimuksen opinnäytetyönä? Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kokkonen, M. 2012. Kasvatuskumppanuus puheena – Varhaiskasvattajat, vanhemmat ja lapset päivähoiton diskursiivisilla näyttämöillä. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kuula, A. 2006. Tutkimusetiikka: Aineiston hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.
- Laki sosiaalihuollon asiakkaan asemasta ja oikeuksista 812/2000.
- Laki sosiaali- ja terveydenhuollon asiakastietojen sähköisestä käsittelystä 159/2207.
- Lastensuojelulaki 417/2007.
- Lastensuojelun keskusliitto. 2020. Lastensuojelu- ja sosiaalipalvelut. <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/lastensuojelu-ja-sosiaalipalvelut/>. 23.02.2020.
- Mahkonen, S. 2010. Lastensuojelu ja laki. Helsinki: Edita Prima Oy.

- Mahkonen, S. 2013. Päivähoito ja laki. Porvoo: Edita.
- Ojasalo, K., Moilanen, T. & Ritalahti, J. 2010. Kehittämistyön menetelmät – Uudenlaista osaamista liiketoimintaan. Helsinki: WSOYpro OY.
- Opetushallitus 2018. Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2018. https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/varhaiskasvatussuunnitelman_perusteet.pdf. 25.09.2019.
- Opetushallitus. 2019. Mitä on varhaiskasvatus? <https://www.oph.fi/fi/koulutus-ja-tutkinnot/mita-varhaiskasvatus>. 25.09.2019.
- Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2018. Usein kysyttyä varhaiskasvatuksesta. <https://minedu.fi/varhaiskasvatus-ukk>. 18.03.2020.
- Pellikka, A. & Tuorilainen, T. 2016. Lastensuojelullisen huolen herääminen, sen huomioiminen ja siihen puuttuminen varhaiskasvatuksessa – Opas Rovaniemen varhaiskasvatuksen henkilöstölle. <https://www.theseus.fi/handle/10024/121279>. 28.10.2019.
- Rajala, T. 2017. Ehkäisevä lastensuojelu lainsäädännössä ja käytännössä: Tapaustutkimus Hämeenlinnan kaupungin palveluissa. Pro gradu. http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20170837/urn_nbn_fi_uef-20170837.pdf. 26.11.2019.
- Saastamoinen, K. 2016. Lapsen suojele – Viranomaisten ja muiden toimijoiden välisenä yhteistyönä. Keuruu: Otavan Kirjapaino Oy.
- Salonen, K. 2013. Näkökulmia tutkimukselliseen ja toiminnalliseen opinnäytetyöhön: Opas opiskelijoille, opettajille ja TKI-henkilöstölle. Tampere: Juvenes Print Oy. <http://julkaisut.turkuamk.fi/isbn9789522163738.pdf>. 27.11.2019.
- Sarajärvi, S. & Tuomi, J. 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. EU: Tammi.
- Seppänen-Järvelä, R. 2004. Prosessiarviointi kehittämissuunnitelmassa. Opas käytäntöihin. Helsinki: Stakes.
- Sosiaalihuoltolaki 1301/2014.
- Sosiaali- ja terveysministeriö. 2019. Lastensuojelu. <https://stm.fi/lastensuojelu>. 28.10.2019.
- Suopajarvi, L. 2013. Opas projektiarviointiin. Rovaniemi: Lapin yliopiston yhteiskuntatieteiden tiedekunnan julkaisuja.
- Stranden, H. & Turpeinen, C. 2017. Kun huoli herää: Opas varhaiskasvatuksen ammattilaisille. https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/139400/Stranden_Henna_Turpeinen_Carita.pdf?sequence=1&isAllowed=y. 28.10.2019.
- Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.
- Terveystieteiden tutkimuskeskus. 2019. Mitä on lastensuojelu? <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu#Lastensuojelulain%20tarkoitus>. 12.11.2019.
- Toikko, T. & Rantanen, T. 2009. Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Tampere: Tampere University Press.
- Torkkola, S. Heikkinen, H. & Tiainen, S. 2002. Potilasohjeita ymmärrettäviksi – Opas potilasohjeiden tekijöille. Helsinki: Tammi.
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.
- Unicef. 1991. YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. https://unicef.studio.crasman.fi/pub/public/pdf/LOS_A5fi.pdf. 06.03.2020.
- Varhaiskasvatustutkimuslaki 540/2018.

- VARPU. 2005. Varpu – Lapselle tukea ajoissa. Varpu-projekti, Opettajien ammattijärjestö ja Opettaja-lehti.
<https://www.lskl.fi/materiaali/lastensuojelun-keskusliitto/Varpu-tukea-lapselle-ajoissa.pdf>. 05.03.2020.
- Vilkkä, H, & Airaksinen, T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilkkä, H. 2015. Tutki ja kehitä. Jyväskylä: PS-kustannus.

HAASTATTELU

Hei!

Olemme Karelia-ammattikorkeakoulun neljännen vuoden sosionomiopiskelijoita. Olemme suuntautuneet opinnoissamme varhaiskasvatukseen. Nyt olemme toteuttamassa opinnäytetyötämme teille. Opinnäytetyömme on toteuttaa opas ehkäisevästä lastensuojelusta teidän käyttöönnne. Toiminnallisen opinnäytetyömme tarkoituksena on kehittää tietämystä ehkäisevästä lastensuojelusta ja antaa teille käyttöön työmenetelmiä varhaiseen puuttumiseen. Tavoitteemme on madaltaa kynnystä moniammatilliseen yhteistyöhön lastensuojelun kanssa. Konkreettisesti tuotoksessa eli oppaassa avaamme myös, mitä tarkoittaa, kun lastensuojeluilmoituksen tekee ja mitä sen jälkeen tapahtuu.

Olemme tulossa pitämään vapaamuotoisen ryhmähaastattelun päiväkodillenne 10.3 klo 12.15. Haastatteluun menee korkeintaan 1 tunti. Jotta opas vastaisi jokaisen ryhmän tarpeita ja toiveita, toivoisimme, että mahdollisimman monesta ryhmästä olisi osallistujia. Haastattelu on kuitenkin vapaaehtoinen ja se toteutetaan täysin anonymisti. Emme myöskään mainitse opinnäytetyössämme päiväkodin nimeä. Voitte tutustua tiimin kanssa haastattelukysymyksiin jo ennakoon ja kirjata ylös ideoitanne. Tässä haastattelussa kysymyksiin ei ole oikeita ja vääriä vastauksia, vaan kysymysten avulla kartoitamme tarpeitanne. Jokaiseen kysymykseen ei ole pakko vastata.

Ystävällisin terveisin,

Eveliina Karhu ja Essi Tervo

Karelia-ammattikorkeakoulu

Sosiaaliala

Haastattelukysymykset:

1. Minkä ikäisten ryhmässä työskentelette?
 2. Millaisia kokemuksia teillä on lastensuojelusta työssänne?
 3. Oletteko joskus miettineet lastensuojeluilmoituksen tekemistä? Millainen tilanne oli?
 4. Millaisia tunteita ja ajatuksia sen tekeminen teissä herätti? Jos teillä ei ole aiempaa kokemusta, miltä ajatus tuntuu?
 5. Millaista tietoa toivoisit oppaaseen ehkäisevästä lastensuojelusta?
 6. Millaisia työmenetelmiä esimerkiksi huolipolku, toivoisitte oppaaseen?
 7. Onko vastaanne tullut tilanne, jossa olette olleet epävarmoja, kuinka toimia? Millainen tilanne oli?
 8. Tiedätkö mitä lastensuojeluilmoituksen jälkeen tapahtuu?
 9. Miten yhteistyö lastensuojelun kanssa toimii päiväkodissanne?
 10. Mikä yhteistyössä on haastavaa ja mikä helppoa?
 11. Onko teillä toiveita oppaan visuaalisesta ilmeestä? Onko päiväkodillanne esimerkiksi jotain jatkuvaa teemaa tai maskottia, jota oppaassa voisi hyödyntää?
- + Haluatteko lisätä jotain, mitä kysymyksissä ei tullut esille?

ARVIOINTILOMAKE TOIMEKSIANTAJALLE

1. Vastaako opas tarpeisiinne?
 2. Onko oppaan sisältö riittävän laaja?
 3. Mikä oppaan sisällössä oli mielestäsi tärkeintä?
 4. Jäikö oppaasta puuttumaan jotain, mitä?
 5. Mitä mieltä olet oppaan visuaalisesta ilmeestä ja kieliasusta?
- + Mitä muuta haluaisit sanoa?

Opas